

PA

6654

52107

LIBRARY OF CONGRESS.

[SMITHSONIAN DEPOSIT.]

Chap. PA 6654

Shelf .S21 Q7

UNITED STATES OF AMERICA.

OVERSÆTTELSE

AF

C. SALLUSTI CRISPI

7
DE CONJURATIONE CATILINÆ LIBER.

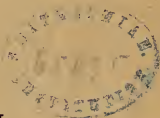
INDBYDELSESSKRIFT TIL DEN OFFENTLIGE EXAMEN
1869 VED CHRISTIANIA CATHEDRALSKOLE.

AF

H. W. OTTESEN,

ADJUNCT.

CHRISTIANIA.

DET STEENSKE BOGTRYKKERI.

1869.

PA 6654
S2107

15/11/1871
S. P. S.

Jeg har for det Meste i denne Oversættelse fulgt den i vore Skoler almindeligst benyttede Udgave af Rector Müller og har tilladt mig at laane enkelte af de mange heldige Gjengivelser af vanskelige Steder, som udmærke hans Udgave.

Forøvrigt har jeg ikke contereret med nogen Oversættelse, saa dette lille Arbeide i al Fald har den Fortjeneste at være selvstændigt.

Efter nogen Tvivl, om jeg skulde søge at gjengive den archaiserende Sprogtone, som Sallust har anslaaet for ogsaa ved dette Middel at give sit Værk det høitidelige og alvorlige Præg, som efter hans Opfatning Historiens Musa kræver, fandt jeg det dog tilsidst ugjærligt, efterat have forsøgt lidt med gamle Ord og Udtryksmaader.

Den Indvending mod at udgive et saadant Arbeide, at man syr Puder under Armene paa dovne Disciple, kan jeg ikke tillægge nogen Betydning, aldenstund der allerede før er den letteste Adgang til at faa fat paa Oversættelser, ofte maa-delige nok aftydske Oversætterfirmaer.

Under den Betydning, som „Oversættelse fra Latin“ har faaet ved det nye Artiumsreglement, vil det endog være tjenligt at kunne give Disciplene Anvisning paa norske Oversættelser, især naar Autorerne repeteres i den øverste Klasse.

Oversættelsen er given temmelig frit, baade for at Læsere, som ikke kunne Latin men have Interesse af at gjøre saavidt Bekjendtskab med en gammel Autor, som er at opnaa gennem en Oversættelse, ikke skulle blive afskrækkede, og for at enhver Lærer strax skal kunne opdage, om Disciple paa et

lavere Trin og ved første Gangs Læsning lære Oversættelsen udenad for at slippe selv at udfinde Ordenes rette grammatiske Forbindelse.

Til Slutning maa jeg udbede mig velvillig Overbærelse for dette mit første Oversætterarbeide, navnlig for de 13 første Capitlers Vedkommende, hvor den noget uklare Tankegang undertiden har faaet et dunkelt og vredent Udtryk.

Christiania i Juni 1869.

H. W. Ottesen.

Capitel 1.

Ethvert Menneske, hvis Bestræbelse gaar ud paa at udmærke sig fremfor de øvrige skabte Væsener, bør af al Magt arbeide paa, at hans Liv ikke skal svinde sporløst hen, som Dyrets, hvis Blik er vendt mod Jorden og hvis Drifter ere Bugens. Nu bestaar jo vort hele Væsen saavel af Sjæl som af Legeme; Sjælen er det Herskende, Legemet snarere at betragte som Tjener; medens vi ved at have Legeme ligne de Umællende, ligne vi Guderne ved at have Sjæl. Derfor forekommer det mig vigtigere at søge Berømmelse ved de aandelige end ved de legemlige Kræfter og at skaffe os Erstatning for Livets Korthed ved at gjøre vort Eftermæle saa varigt som muligt. Thi medens den Berømmelse, der er at opnaa ved Rigdom og Skjønhed, er flygtig og uden Varighed, er Aandsdygtighed en hellig og uforgjængelig Eiendom.

Det har dog længe været meget omtvistet, om legemlig Styrke eller aandelig Dygtighed udretter Mest i Krig; thi ligesom der kræves Overlæg før Handling, maa der paa Overlæg følge rask Handling. Utilstrækkelige hver for sig trænge de gjensidig til hinandens Hjælp.

Capitel 2.

I Begyndelsen fulgte da altsaa Kongerne (thi Kongedømme er i alle Lande den oprindelige Statsform) en forskjellig Retning; nogle søgte at uddanne sin Aand, andre sit Legeme; endnu havde ikke Lidenskaberne begyndt at øve sin forstyrrende Indflydelse paa Livet; hver var tilfreds med Sit. Men efterat Cyrus i Asien, Lacedæmonierne og Athenienserne i Grækenland havde begyndt med at undertvinge Stæder og Folk, at betragte Herskelyst som Grund til Krig og sætte den største Berømmelse i størst Herredom, da først fik man i Farens og Ufredens Stund Øinene op for, at i Krigen bærer aandelig Dygtighed Prisen. Hvis derfor Konger og Hærførere fremviste de samme Dyder i Fred, som i Krig, vilde der være mere Støhed og Fasthed i de menneskelige Indretninger, og man vilde ikke see saamegen Omveltning og Forandring og al denne Forvirring i alle Forhold. Thi man bevarer let Magten ved de samme Midler, hvormed man fra først af har erhvervet den. Men naar Uvirksomhed, Vilkaarlighed og Stolthed afløser den forrige Arbeidsomhed, Afholdenhed og Retsindighed, følger der paa denne Forandring i Character en Forandring i den ydre Stilling. Herredømmet falder da den Vanslægtede af Haanden og overdrages den Dygtigste. Ja selv til saaadanne Sysler som Agerdyrking, Søfart og Byggevæsen spørges der meest efter Aandsdygtighed.

Men mange Mennesker have forsand mod Naturens Bestemmelse betragtet Aanden som en Byrde og

Legemet som Middel til Nydelse, idet de have henlevet sine Dage, som Fremmede for Livets Gjærning, hengivne til Vellefnet og Magelighed uden Dannelse og høiere Stræben. Om de leve eller dø, kommer ud paa Eet; begge Dele ere lige hjemfaldne Glemslen. Men det Menneske kan dog først siges at leve og at have Udbytte af sit Liv, som vier det til en eller anden Idræt og paa den Maade søger Berømmelse enten for herlig Daad eller videnskabelig Stræben. Men da der er saa mange Feldter for Virksomheden, har Naturen anvist Enhver hans Kald.

Capitel 3.

At gavne Staten ved Daad er skjønt; at være en god Forfatter er heller ikke at foragte; man kan vinde berømt Navn saavel i Fred som i Krig; mange have høstet Roes baade af dem, som have udført Bedrifter og af dem, som have beskrevet Andres Bedrifter. Skjønt ingenlunde Skribenten kan gjøre Regning paa samme Berømmelse, som hans Helt, finder jeg det dog at være en saare vanskelig Opgave at være Historie-skriver; først og fremst maa hans Fremstilling være nøie afpasset efter dens Gjenstand; dernæst troe de Fleste, at dadlende Ytringer om Forseelser fremkomme af Ondskabsfuldhed og Misundelse; skildrer man derimod brave Mænds store Egenskaber og Berømmelse, optager Enhver med Ligegyldighed, hvad han tror selv at kunne gjøre uden Vanskelighed, hvad der ligger over hans Kræfter, anser han for opdigtet og øgnagtigt. Som ganske ung kastede jeg mig, som

de Fleste, med Iver ind i det politiske Liv; men der mødte mig mange Skuffelser; thi istedetfor Æresfølelse, Uegennyttighed og Patriotisme, gik Frækhed, Ødselhed og Havesyge i Svang. Skjønt jeg ukjendt med det Onde foragtede al denne Uselhed, fængsledes jeg dog af dette Liv, idet min ubefæstede Alder ved de fordærvede Omgivelser blev smittet af Ærgjerrighed og skjönt jeg var hævet over de andres Laster, gik jeg dog ikke mere end de Øvrige fri for hadefuldt Omtale, da jeg delte deres Higen efter Hæder.

Capitel 4.

Da jeg nu var kommen til Ro efter mange Ulykker og Farer og havde besluttet at tilbringe mine øvrige Levedage fjernet fra det politiske Liv, var det ikke derfor min Agt at misbruge mit lykkelige Otium til at føre et mageligt og uvirksomt Liv, ligesaa lidt som at benytte min Tid til at dyrke mine Marker eller gaa paa Jagt, Sysler, der ikke sømme sig fribaarne Mænd; men jeg optog igjen de videnskabelige Bestræbelser, hvorfra jeg var revet bort med daarlig Ærgjerrighed, og besluttede i særskilte Værker at behandle de merkeligste Afsnit af Romerfolkets Histore; hertil troede jeg mig saa meget mere skikket, fordi jeg stod udenfor Partierne og ikke havde Noget at haabe eller frygte. Saa vil jeg da i korte men sande Træk skildre den catilinariske Sammensværgelse. Thi et saa forbryderisk, farligt og hidtil uhørt Forehavende anseer jeg især værd en Skildring. Før jeg dog begynder

den egentlige Fortælling, maa jeg først meddele nogle korte Træk af hans Character.

Capitel 5.

Lucius Catilina var af adelig Byrd; han besad stor Legems- og Aandskraft, men havde et slet og fordærvet Gemyt. Alt fra Ungdommen af stod hans Hu til Borgerkrig, til Myrden, Røven og indre Tvedragt, og mellem saadanne Scener omtumledes hans Ungdomsliv. Hans Legeme var i utrolig Grad istand til at taale Hunger, Nattevaagen og Kulde. Hvad Characteren angaar, var han dristig, svigagtig, upaalidelig, hyklersk og løgnagtig i al sin Færd, havesyg, ødsel og en Mand af brændende Lidenskaber. Han var ikke uden Veltalenhed; hans Klogskab var derimod kun ringe. Hans vilde Phantasi beskjæftigede sig altid med umaadelige, umulige og altfor høitflyvende Planer.

Sullas Eneherredømme havde nu vakt hos ham stor Lyst til at opkaste sig til Hersker i Staten; Midlerne tog han det ikke nøie med, naar de blot førte til dette Maal. Pengeforlegenhed og Samvittighedsnag, begge Dele forværrede ved det Liv han havde ført, drev ham daglig mere og mere hen mod disse vilde Planer. En kraftig Spore til nu at handle laa der ogsaa i den store Sædernes Fordærvelse, fremkaldt ved de tvende fæle, og indbyrdes saa forskjellige Laster, jeg mener Ødselhed og Havesyge. Da Omstændighederne have bragt mig til at tale om Sædelighedstilstanden i Staten, synes der mig at være Opfordring til at gaa noget længere tilbage i Tiden og kortelig skildre

vore Forfædres Styrelsessæt i Krig og Fred, hvilke Prinsiper de befulgte i sin Politik, hvor mægtig Staten var, da de overlod den til os, men tillige hvorledes den ved en gradevis Forandring fra at være uden Plet og Lyde er bleven fuld af Skjændsel og Vanære.

Capitel 6.

Landflygtige Trojanere, som under Aeneas's Anførsel streifede om uden bestemte Boliger, have, eftersom der almindelig siges, anlagt og besiddet Byen Rom, dog i Forening med Aboriginerne, der vare et Hyrdefolk, som ikke kjendte Love og Regjering, men levede frit og ubundet. Forenede inden samme Byes Mure smeltede disse Folk i utrolig kort Tid sammen til eet, saa forskjellige de end vare i Henseende til Herkomst, Sprog og Levesæt. Men da nu deres Stat opnaaede mere befæstet Orden samt Tilvæxt i Folkmængde og Udstrækning og saaledes fremtraadte som et ret blomstrende og mægtigt Rige, blev den, som det gjerne gaar i Verden, paa Grund af sin Magt en Gjenstand for Misundelse. Saa paafulgte da Fiendtligheder fra de nærmeste Kongers og Fristaters Side; kun faa Venner kom til Hjælp; thi de øvrige vare for betagne af Frygt til at ville dele Faren. Men Romerne udfoldede Energi og Raskhed i Krig og Fred; de ruste sig, opmuntre hverandre, gaa Fienden imøde og skjærme med Vaaben i Haand Frihed, Fædreland og Frænder. Da de saa ved sin Tapperhed havde afværget Faren, undlode de aldrig at hjælpe sine Bundsforvandte og Venner og knyttede dem saaledes til sig mere ved at

give end ved at modtage Velgjerninger. Deres Regjeringsform var et lovbundet Kongedømme. Udvalgte Mænd, hvis Legeme var svagt paa Grund af Alderen, men hvis Aand var stærk ved Visdom, maatte spørges tilraads i Statens Anliggender; de kaldtes Fædre paa Grund af sin Alder eller paa Grund af det Ligeartede i deres og en Faders Omsorg. Men da Kongedømmet, som i dets første Tid havde reddet Landet fra fremmed Erobring og udvidet dets Grændser, senere slog om til Despoti og Tyranni, blev Regjeringsformen forandret. To Styrere valgtes hvert Aar paa ny; derved troede de at forebygge Hovmod og Misbrug af Magt.

Capitel 7.

Men fra nu af begyndte de enkelte Individer at træde mere frem og gjøre sin Dygtighed mere gjældende. Thi Konger ere mere mistænkelige mod Dygtige end mod Udygtige, og Overlegenhed hos en Anden vækker altid Frygt hos dem. Efter Frihedens Erhvervelse tiltog da Staten ganske utrolig i Styrke ved de enkelte Borgeres Kappelstrid. Det var saaledes for strax at nævne et Exempel Ungdommens Vis, saasnart den var bleven vaabenfør, i Leiren at lære Krigstjenesten under Strabadser og i Erfaringens Skole; de unge Mænd satte mere sin Lyst i smukke Vaaben og Stridsheste, end i Fruentimmer og Gjæstebud. For Mænd, udgangne af saadan Skole, var derfor Arbeide ei noget Uvant, intet Terrain for ujævnt eller steilt, bevæbnet Fiende ei skrækkelig; Alt var let for

saa kjække Folk. Men om Berømmelse var der dem selv imellem størst Kappelstrid; med den for Øie ønskede Enhver at være den første til at slaa løs paa Fienden; at være den første paa den fiendtlige Muur og at vække Opsigt ved saadan Daad; det var i deres Øine Rigdom, det et godt Rygte, det det bedste Adelsbrev; efter Roes vare de begjerlige, med Penge gavmilde; et passeligt Velvære, Berømmelse i Mængde var deres Ønskers Maal. Hvis det ikke vilde føre mig for langt bort fra min egentlige Plan, kunde jeg omtale mange Steder, hvor Romerne med en ringe Haandfuld Folk sloge store fiendtlige Skarer paa Flugt, og mange af Naturen befæstede Byer, som de toge med Sværdet i Haand.

Capitel 8.

Men Alt er forsand underkastet Skjæbnens Godt-tykke; det kommer mere an paa Tilfældighed, end paa sandt Værd, om Bedrifter blive forherligede eller stillede i Skygge. Saaledes have vistnok Atheniensernes Bedrifter efter mit Skjøn været ret herlige og glimrende, men dog en god Deel under det Ry, som de have opnaaet. Men fordi de have havt saa store Skribenter, ansees nu overalt i Verden Atheniensernes Bedrifter som de største. Jo stærkere Udtryk en talentfuld Skribent bruger om sin Helt, desto større bliver hans Berømmelse hos Efterverdenen. Men paa talentfulde Skribenter have Romerne aldrig havt nogen Overflod; alle fremragende Mænd hos os ofrede sig for det praktiske Liv. Ingen søgte her udeluk-

kende at uddanne sin Aand uden tillige at øve sit Legeme. Landets gjæveste Mænd vilde hellere handle end tale, heller høre sine Bedrifter roses af Andre, end selv beskrive Andres.

Capitel 9.

Saaledes herskede der en god Aand i Krig og i Fred; Enigheden var stor, Havesygen var ringe; Ret og Pligt overholdtes ligesaameget af medfødt moralsk Følelse som paa Grund af Lovbud. Med Fiender havde de Trætte, Kiv og Tvist; med Medborgere strede de om Tapperhedens Pris. Deres Gudstjeneste var pragtfuld, Privatlivet tarveligt og Venskabet trofast. Disse to Egenskaber, Kjækhed i Krig og Retfærdighed i Fred, udgjorde Grundcharacteren i det private og offentlige Liv. At det var den herskende Tone, derpaa anseer jeg følgende Træk som de bedste Beviser, nemlig at der i Kriggen oftere blev taget Straf over Folk, som mod Ordre havde indladt sig i Kamp med en Fiende eller som ikke tidsnok havde afbrudt Kampen, skjønt de vare kaldte tilbage, end over Folk, som havde vovet at forlade sin Fane eller at vige, naar de vare trængte ud af sin Stilling, og at de i Fred mere herskede ved sine Velgjerninger, end ved Frygt, og heller vilde tilgive, end hævne en lidt Uret.

Capitel 10.

Da nu Anstrængelser og Retfærd havde hævet Statens Magt, da mægtige Konger vare overvundne i

Krig, halvvilde Stammer og store Folkefærd vare undertvungne ved Vaabenmagt, da Romerfolkelts Medbeiler, Carthago var ødelagt i Bund og Grund, og saaledes alle Have og Lande stode Romerne aabne, begyndte Lykken at øve sin onde Magt og afstedkomme al Slags Forvirring. Disse Folk, som Strabadser, Farer, kritiske og vanskelige Tider kun havde hærdet, følte sig besværede ved rolige Dage og styrtedes i Ulykke ved Rigdom, (som er Gjenstand for Andres Ønsker). Først opstod nemlig Havesyge og saa Herskesyge — disse Spirer til alt Ondt. Thi som Havesygen greb om sig, svandt Troskab, Ærlighed og de øvrige Dyder, og i disses Sted traadte, som Af-fødninger af Havesyge, Hovmod, Grusomhed, Ugudelighed og en grændsesløs Bestikkelighed. Og paa den anden Side fremkaldte Herskesygen Falskhed hos Mange; den drev nemlig Folk til at sige Et og mene et Andet, til i Valg af Venner og Uvenner at see paa Fordelen ikke paa disses virkelige Værd, og til i det Hele at lægge mere an paa at synes end at være god. Disse Laster greb først lidt efter lidt om sig, straffedes og undertiden; men da denne saa at sige pestartede Sygdom ved Smitte greb om sig, undergik Staten en Forvandling og dens Maade at regjere paa blev fra at være retfærdig og god utaaelig og grusom.

Capitel 11.

Men i Begyndelsen beherskedes Gemytterne mindre af Havesyge, end af Ærgjerrighed, en Feil, der

dog ligger Dyden nærmere. Thi at ønske sig Ry, Hæder og Magt er Noget, som Brave og Slette have fælles; men medens hine stræbe til dette Maal paa rette Maade, maa disse i Mangel af gode Egenskaber ty til List og Falskhed. Havesyge, der jo er Begjærlighed efter Penge, (som aldrig nogen viis Mand har ønsket sig) fordærver, som var den en giftig Vædske, baade Legeme og Sjæl hos Manden og, ubegrændset og umættelig som den er, er den stedse lige stor under Mangel som under Overflod. Men efterat Sulla havde opkastet sig til Enehersker og den lovende Begyndelse havde faaet en saa daarlig Ende, begyndte en almindelig Røven og Plyndren: En vilde have Næstens Huus, en Anden hans Marker og, langt fra at kjende nogen Grændse eller vise noget Maadehold, begik Seierherren al Slags Afskyelighed og Grusomhed mod sine Medborgere. Hertil kom den Omstændighed, at Lucius Sulla havde med Brud paa gammelromersk Disciplin været altfor gavmild og ødsel mod den Hær, han havde commanderet i Asien, i den Hensigt at vinde dens Hengivenhed. Naar Soldaterne ikke netop laa i Feldten, maatte de yndige og yppige Egne øve en slappende Indflydelse paa den vilde Krigeraand. Der fik først Romerfolkets Soldater Smag paa Udsvævelser og Drik, der lærte de at blive Kjendere af Billedstøtter, Malerier og Vaser med ophøiet Arbeide, røve dem i private og offentlige Bygninger og at besmitte Helligt og Vanhelligt. Da Soldater med saadan Aand vandt Seier, lode de ikke de Overvundne beholde Noget; thi naar selv vise Mænd ikke taale Medgang uden at lide Skade paa sin Cha-

rakteer, hvor var det da at vente, at disse fordærvede Mennesker skulde benytte sin Seier med Maadehold.

Capitel 12.

Da man havde begyndt at hædre Rigdommen og at lade Udmærkelser, Embeder og Magt gaa i Arv med den: blev man lunken i Dydens Tjeneste, da agtedes Fattigdom som en Skjændsel, og Uegennyttighed betragtedes som Chicane mod de Andre. Som en Følge af Rigdommen fik da Ødselhed og Havesyge i Forbindelse med Hoffærdighed Indpas hos Ungdommen: man søgte blot at rive til sig og saa fortære sit Rov, man agtede sit Eget for ringe og attraaede Andres Gods; Æresfølelse, Kydskhed og al Pietet bliver Mundsveir; man tager intet Hensyn eller viser noget Maadehold. Det er ikke uden Interesse at sammenligne Nutidens Privatbygninger og Landsteder, der ere som hele Byer, med de Templer, som vore gudfrygtige Forfædre have bygget. Men saa maa man betænke, at i hine Dage var Gudsfrygt Tempelernes Smykke, Berømmelse de private Huses og at hine ikke berøvede de Overvundne Andet end Evne til at begaa Uret. Men ret som om det at krænke Andre i deres Ret først var den rette Brug af Herredømmet, have i vore Dage feige Uslinger paa nederdrægtig Viis frataget de Bundsforvandte Alt det som hine kjække Mænd havde ladet dem beholde, skjønt de havde beseiret dem.

Capitel 13.

Thi hvorfor omtale Ting, som Ingen kan tro, uden de, som selv have seet dem, at adskillige Privatmænd have ladet Bjerge omflytte og hele Søer udgrave. Det seer ud, som om de have behandlet sin Rigdom som Legetøi; thi de skyndte sig med at misbruge paa en skjændig Maade de Midler, som de kunde gjort hæderlig Anvendelse af og tillige bevret. Men ogsaa Usædelighed, Drukkenskab, Fraadseri og raffineret Livsnydelse af enhver Art havde faaet stort Indpas; al Slags Vellyst gik i Svang; Kvinder falbøde sit Legeme; for at tilfredsstille Gavnens Fordringer gjennemsøgte de Have og Lande; man lagde sig til at sove, førend der indfandt sig Lyst til Søvn. Man lod ikke Hunger, Tørst, Afkjøling og Træthed komme af sig selv; man søgte at opdrive disse Fornemmelser ved kunstige Midler. Alle disse Fornødenheder bevægede Ungdommen til at begaa Forbrydelser, naar deres Arvemidler vare opbrugte; thi den kunde ikke undvære disse Nydelser, hvorpaa den engang havde faaet Smag; den blev tvertimod kun saamegetmere vindesyg og ødsel.

Capitel 14.

I en saa stor og fordærvet Stat maatte det naturligtvis falde Catilina let at have om sig som en Livvagt Skarer af skjændige og forbryderske Mennesker. Thi alle fordærvede Folk, Vellystlinge og Drikkebrødre, som havde tilsat sine arvede Midler

ved Spil, Fraadseri og Utugt, og Enhver, som havde paadraget sig svær Gjæld for at kunne købe sig fri for Straf for sine skjændige Forbrydelser, desuden alle Mordere fra alle Kanter i Landet, Tempelrøvere og domfældte Forbrydere eller Folk, som frygtede for Dom paa Grund af sine Ugjerninger, fremdeles alle Meenedere og Stimænd, der gjorde Forbrydelse til Levevei, kortsagt Alle, hvem Skjændsel, Fattigdom og ond Samvittighed ei lod have Ro, alle disse vare Catilinas nærmeste Venner. Og selv om En havde været brødefri, førend han gjorde Catilinas Bekjendtskab, blev han dog snart ved daglig Omgang og Forlokkelse hans Aandsbeslægtede i alle Stykker. Men især søgte han Venskab med unge Mænd; at hilde deres modtagelige og paa Grund af Alderen ubefæstede Gemytter i sine Garn kunde ikke falde ham vanskeligt. Thi han vidste at smigre de Tilbøieligheder, Enhver havde alt efter sin Alder; Nogle skaffede han Skjøger, til Andre købte han Heste og Hunde; kortsagt han tog intet Hensyn til Bekostning eller sin egen Selvagtelse, naar han blot kunde knytte dem fast til sig. Jeg ved, at Nogle have troet, at den Ungdom, som besøgte Catilinas Huus, just ikke har udmærket sig ved den strengeste Sædelighed; men dette Rygte er kommet ud mere paa Grund af andre Omstændigheder, end fordi Nogen har havt Beviser derfor.

Capitel 15.

Saaledes havde han som Yngling havt mange utiladelige Forbindelser af en forbrydersk Natur med

en adelig Dame, med en vestalsk Præstinde og andre lignende tvertimod menneskelige og guddommelige Love. Tilsidst blev han indtagen i Aurelia Orestilla, (hendes Skjønhed var vel det Eneste, en brav Mand kunde rose hos hende); da hun betænkte sig paa at ægte ham af Frygt for at faa en voxen Stedsøn, dræbte hun sin Søn og gjorde Huset ryddigt for det forbryderske Bryllup; dette troes i al Fald for vist. Denne Begivenhed har vistnok især bevæget ham til at fremskynde Udførelsen af sin forbryderske Plan. Thi hans urene Aand, der ligesom var i stadig Strid med Gud og Mennesker, lod ham ikke finde Ro hverken ved Søvn eller Vaagen; i den Grad var hans opskræmte Sind plaget af Samvittighedens Kvaler. — Heraf hans gustne Ansigtifarve, det vilde Udtryk i hans Øine, hans snart hurtige snart langsomme Gang; kort sagt hans Træk og Miner bare Vanviddets Præg.

Capitel 16.

Den af ham paa mange Maader forlokkede Ungdom oplærte han nu i alle Slags Forbrydelser. Blandt dem skaffede han tilveie falske Vidner og Dokumentforfalskere; han bød dem være ligegyldige med Kredit, Formue og Farer og, naar han havde tilintetgjort deres Rygte og Æresfølelse, fik de vanskeligere Forretninger. Om der for Øieblikket var mindre Anledning til slette Streger, lod han sig ikke derfor afholde fra at besnære og dræbe Skyldige og Uskyldige. Haand og Mod maatte naturligviis have stadig Øvelse; derfor var han lige ond og grusom,

selv om han ikke havde nogen Fordeel deraf. I Tillid til saadanne Venner og Kammerater var det da, at Catilina fattede sin Plan til en Statsomvæltning; hertil lededes han og ved den Betragtning, at Gjælden var stor i alle Lande, og at sørste Delen af de Soldater, som havde tjent under Sulla, nu havde bortødslet sine Midler og ønskede en Borgerkrig i Erindring om Røverierne efter forrige Seier. Fremdeles stod der ingen Armee i Italien; Gnæus Pompejus var optagen med Krig ved Rigets Grændser; selv søgte han Consulatet og havde godt Haab om at faa det; Senatet viste ingen Agtpaagivenhed; Alt aandede Sikkerhed og Ro; lutter Omstændigheder, der vare gunstige for Catilina.

Capitel 17.

Omkring første Juni under Lucius Caesars og Gajus Figulus's Consulat begynder han at bearbejde sine Tilhængere, een for een; han opmuntrer nogle, frister andre, viser dem, hvilke hans Hjælpkilder ere, hvor uforberedt Staten er, og hvilke Belønninger de kunne vente for sin Deltagelse i S sammensværgelsen. Da han tilstrækkelig havde udforsket, hvad han vilde, sammenkalder han til et Fællesmøde alle dem, hvis Stilling var meest fortvivlet, men hvis Dristighed og var størst. Her mødte da af Senatorstanden Publius Lentulus Sura, Publius Autronius, Lucius Cassius Longinus, Gajus Cethegus, Sullaerne Publius og Servius, Sønner af Servius, Lucius Varguntejus, Quintus Annius, Marius Porcius Laeca, Lu-

cus Bestia, Quintus Curius: desuden af Ridderstanden Marius Fulvius Nobilior, Lucius Statiluis, Publius Gabinius Capito, Gajus Cornelius, desuden mange fra Colonierne og Municipierne, der i sin Kreds vare Mænd af Betydenhed. Desuden var der Adskillige af Nobiliteten, som lidt mere hemmelig vare Deeltagere i Planen og som dreves' dertil mere af Haab om Eneherredømmet, end af Mangel, eller af noget Fortvivlet i deres Stilling. Iøvrigt var Størstedelen af Ungdommen, især af Nobiliteten gunstig stemt for Catilinas Planer; de havde Anledning til i Fred og Ro at føre et prægtigt og behageligt Liv, men foretrak dog det Uvisse for det Visse, Krig for Fred. Det var ogsaa en almindelig Tro paa den Tid, at Marcus Licinius Crassus ikke har været uvidende om denne Plan. Da hans Fiende Gnaeus Pompejus havde en stor Hær at commandere, antog man, at han ønskede, at en Anden, hvem det saa var, skulde komme i Besiddelse af stor Inflydelse, for at denne kunde danne en Modvægt mod Pompejus's Magt; selv var han da, meente man, vis paa, om Sammensværgelsen lykkedes, at blive Herre over Stillingen.

Capitel 18.

Men for længere Tid tilbage havde ligeledes nogle faa Mænd og blandt dem Catilina stiftet en Sammensværgelse mod Staten. Denne vil jeg give saa sande Oplysninger om, som jeg formaar. Under Lucius Tullus's og Manius Lepidus's Consulat vare de designerede Consuler Publius Autronius og Publius

Sulla blevene straffede for Overtrædelse af Lovene om ulovlig Embedssøgen. Noget senere blev Catilina anklaget for Provinsudsuelse og var derved bleven hindret fra at søge Consulatet, fordi han ikke havde kunnet melde sig inden den lovlige Frist. Paa samme Tid var det, at Gnæus Piso, en ung Adelsmand, der var fattig, intrigant og dristig til det Yderste, fattede Planer til en Statsomvæltning; hans egen mislige Stilling ledede dette fordærvede Menneske hertil. Med ham var det, at Catilina og Autronius omkring femte December stiftede en Complot, hvorefter de skulde dræbe Consulerne Lucius Cotta og Lucius Torquatus første Januar paa Capitol, selv rive Fasces til sig og sende Piso med en Hær at besætte begge de spanske Provinser. Men Planen blev røbet, og de havde nu opsat Mordplanen til femte Februar. Og nu gjaldt det ikke blot Consulerne, men Størsteparten af Senatet. Og havde ikke Catilina altfor tidlig givet de Sammensvorne det aftalte Tegn fra Raadhuset, vilde der paa den Dag være blevet forøvet den afskyeligste Gjerning siden Rom's Anlæg. Denne Omstændighed gjorde den hele Plan til Intet; thi de Bevæbnede havde endnu ikke indfundet sig talrig nok.

Capitel 19.

Senere blev Piso sendt til Hispania citerior som Qvæstor med en Prætors Myndighed ved Crassus's Medvirkning, der vidste, at han var en dødelig Fiende af Gnæus Pompejus. Senatet havde dog

ikke havt Meget imod at give ham denne Provins, da det fandt det ønskeligt, at en saa farlig Person blev fjernet fra Staten; endnu en Grund kom til, nemlig, at en Deel Optimater saa en Støtte i ham mod Pompejus's Magt, der allerede nu havde naaet en betænkelig Høide. Men bemeldte Piso blev dræbt paa en Reise i sin Provins af de indfødte spanske Ryttere, som hørte til hans Hær. Nogle forklare det saa, at disse Barbarer ikke have kunnet finde sig i hans ubillige, stolte og grusomme Commando; Andre derimod mene, at hine Ryttere, der vare Pompejus's gamle og trofaste Clienter, have angrebet ham efter dennes Tilskyndelse, saa meget mere rimeligt, da Spanierne havde havt mange grusomme Statholdere og taalt dem uden at tage sin Tilflugt til saadanne Forbrydelser. Jeg vil lade Sagen staa uafgjort hen og har desuden talt Nok om denne Sammensværgelse.

Capitel 20.

Da nu Catilina saa, at de havde indfundet sig, som jeg lidt før har omtalt, førte han dem til en afsidesliggende Deel af Huset. Skjønt han nemlig havde havt mange Forhandlinger med dem enkeltviis, fandt han det dog tjenligt at henvende nogle opmuntrende Ord til Alle under Eet og holdt derpaa, efterat have ladet alle Uvedkommende fjerne, følgende Tale:

Havde jeg ikke havt tilstrækkelige Prøver paa Eders Mandsmod og Troskab, vilde det have været til

ingen Nytte, at Sagerne nu have stillet sig heldig, at vort Haab er saa grundet og at Herredømmet er i vor Haand, og fandtes der Feighed og Upaalidelighed hos Eder, vilde jeg ikke tragte efter det Uvisse for det Visse. Men fordi jeg ved mange farefulde Leiligheder har lært Eders Tapperhed og Troskab mod mig at kjende, har jeg vovet at skride til dette store og skjøne Værk med saa meget mindre Betenkelighed, fordi jeg indsaa, at vore Interesser aldeles faldt sammen: thi at ville og ikke ville det Samme, det er først det faste Venskab. Dog jeg har allerede gjort Eder Enkeltvis Meddelelser om mine Planer. Forøvrigt tilskyndes jeg mere og mere for hver Dag, som gaar; naar jeg betænker, hvordan vort Livs Skjæbne vil blive, hvis vi ikke selv lægge Haanden paa vort Frigjørelsesværk. Thi fra den Tid, nogle faa Mægtige have faaet Staten ligesom til Odel og Eie, er det egentlig til dem Konger og Tetrarcher betale Skat og at Folkeslag og Nationer udrede sine Tributer. Alle vi andre, dygtige, brave, adelige og uadelige, have været Pøbel uden Indflydelse og uden Betydning, afhængige af dem, hvis Skræk vi vilde være, hvis Statslivet var sundt. Derfor have hine eller deres Kreaturer al Indflydelse, Magt, Hæder og Rigdom; os have de levnet Farer, Tilsidesættelser, Retsforfølgelser og Fattigdom. Hvorlænge ville da kjække Mænd, som I, finde Eder i Sligt? Er det ikke bedre at søge Helledøden, end at tjene disse stolte Herrer til Legetøi en Stund og saa miste paa en vanærende Maade et Liv, der har været fuldt af Elendighed og Skjændsel. Men forsand,

i Guders og Menneskers Navn! vi have Seieren i vor Haand, vi have Ungdomskraft og Undomsmod, medens hine ere affældige og sløve paa Grund af Alder og Rigdom. Der behøves blot et Tiltag, Resten vil gaa af sig selv. Thi hvilket Menneske, som har Mandsmod i Brystet, vil finde sig i, at vi skulle mangle endog det Allernødvendigste, medens hine har Penge i Overflod at bortødsle paa at gjøre Vand til Land og forvandle Fjeld til Sletteland, at vi ikke nogetsteds skulle have en egen Arne, medens hine føre Bygning op ved Siden af Bygning. Med Alt det, at de købe Målerier, Billedstøtter og al Slags udskaaret Arbeide, med al deres Byggen og Riven ned, med al optænkelig Bortødslen af deres Midler, kunne de dog ikke, hvormeget de end ønske det, faa Ende paa sine Penge. Inden Døre Mangel, uden Døre Gjæld, det er, hvad vi have: vor nuværende Stilling er daarlig, Fremtiden endnu mørkere, kortsagt, hvad er os vel levnet, uden et usselt Liv? Vaagner derfor op til Daad! Se! hin Frihed, som I saa ofte have ønsket, desuden Rigdom, Ære og Berømmelse vinker os: Alt dette er Belønninger, som Lykken stiller dem, der seire, i Udsigt. Sagen selv, Tidspunktet, Farerne, Nøden, et Krigsbytte mere glimrende, end jeg kan beskrive det, maa tilskynde Eder; mig kunne I benytte, om I ville, som Soldat eller som Anfører, jeg skal bistaa Eder med alle mine Aands- og Legemskræfter. Netop disse ovenfor berørte Ting skal jeg, som jeg haaber, som Consul, forhandle med Eder om; medmindre jeg gjør Regning uden Vært og I foretrække Trældom for Herredømmet.

Capitel 21.

Efterat have hørt dette, forlangte de fleste af disse Folk, som havde fuldt op af al Slags Ondt, men ikke noget Godt hverken i Eie eller i Vente, dog, at han skulde forklare sig nærmere om den egentlige Bekaffenhed af Krigen, hvilke Fordele de skulde søge at opnaa ved en Kamp, hvad Bistand eller hvad Haab derom, han havde i eller udenfor Rom — hvorvel de indsaa, at en almindelig Omvæltning i og for sig vilde være en Vinding for dem. Da lover Cati-lina dem nye Gjældslove, Proscription mod de Rige, Embeder, Præsteskaber, almindelig Plyndring og alt det Andet, som Krig og Seirherrernes Godttykke pleier at medføre. „Piso staar“, saa oplyser han videre, „med en Hær i Hispania citerior, Publius Sittius Nucerinus med en anden i Mauretanium, og begge ere indviede i min Plan. Gajus Antonius søger Consulatet, og denne Mand, der er min fortrolige Ven og befinder sig i de meest fortvivlede Forhold, vil, saa haaber jeg, blive min Collega; og da skal jeg i For-ening med ham lægge Haand paa Værket.“ — Desuden udstøder han Forbandelser mod alle loyale Bor-gere, roser med Navns Nævnelser sine Tilhængere en for en; han mindede En om hans Trang, en Anden om hans Hovedlidenskab, Adskillige om deres Farer eller Vanære, Mange om den sullanske Seier, der havde skaffet dem Bytte. Da han bemærker en almindelig Begeistring, hæver han Mødet efterat have opfordret dem til alvorlig at tage sig af hans An-søgning.

Capitel 22.

Der blev paa den Tid fortalt, at Catilina efter Talen, da han antog sine Medforbundne i den forbryderiske Plan i Ed, havde ladet bringe om i Skaaler Menneskeblod, blandet med Viin; da derpaa Alle efter lyst Forbandelse havde drukket lidt deraf, som det pleier at gaa til ved høitidelige Ofringer, havde han aabenbaret sin Hensigt dermed, idet han forklarede, at han havde gjort dette, for at de skulde være mere trofaste mod hverandre, naar de vare hverandres Medvidere i saadan Gjerning. Nogle mente, at dette, saavel som meget Andet, var opdigtet af Folk for at formindske det Had, som senere opstod mod Cicero, derved at de fremstillede de Domfældtes Forbrydelse i et endnu mere hadefuldt Lys. Jeg kjender selv for lidet til Sagen i Forhold til dens Vigtighed.

Capitel 23.

Til de Sammensvornes Tal hørte Quintus Curius, der var af ret god Familie, men en æreløs Forbryder, og derfor havde Censorerne udstødt ham af Senatet for at beskjemme ham. Denne Mand var lige saa upaalidelig som dumdrstig. At fortie, hvad han havde hørt, eller lægge Skjul paa egne Forbrydelser, var ei hans Sag; kort han var aldeles hensynløs i Tale og Handling. Han havde længe staaet i utilladelig Forbindelse med en adelig Dame med Navn Fulvia; da hun begyndte at unddrage ham sin Gunst,

fordi han ikke længer havde Raad at ødsle Saameget paa hende, begyndte han med Eet at føre store Ord i Munden, at love Guld og grønne Skove og nudentiden at true med sit Sværd, hvis hun ikke vilde være føielig, kort at optræde med større Voldsomhed, end han havde pleiet. Men da Fulvia kom under Veir med Aarsagen til Curius's Overmod, holdt hun ikke disse statsfarlige Planer skjult, men fortalte med Fortielse af sin Hjemmelsmand til Flere, hvad hun nu paa en eller anden Maade havde erfaret om Catilinas S sammensværgelse. Denne Omstændighed gjorde især Folk ivrige for at lægge Consulatet i Marcus Tullius Ciceros Hænder. Thi før var han en Gjenstand for næsten hele Nobilitetens Had, idet denne troede, at Consulatet ligesom besmittedes, hvis det tilfaldt en Mand uden Ahner, hvor udmærket han ellers var. Men da Faren var nær, forstummede Stolthed og Had.

Capitel 24.

Ved den afholdte Valgforsamling bleve altsaa Marcus Tullius og Gajus Antonius Consuler, en Begivenhed, der i første Øieblik havde bragt de S sammensvorne til at vakle i sin Beslutning. Dog formindskedes ikke Catilinas Raseri, men med hver Dag satte han flere og flere Ting i Værk, samlede Vaabenforraad paa beleilige Punkter omkring i Italien og sendte Penge, som han havde laant paa egne eller Venners Kredit, til en vis Manlius i Fæsulae, der senere var den Første, som begyndte aabenbar Krig.

Paa denne Tid skal han have optaget i Sammensværgelsen en stor Mængde af alle Slags Folk, endog en Deel Kvinder, som oprindeligt havde bestridt umaadelige Udgifter ved at holde sit Legeme tilfals, men som senere havde sat sig i stor Gjæld, da deres tiltagende Alder blot havde formindsket deres Indtægter, men ikke deres Overdaadighed. Ved disses Hjælp tænkte Catilina at kunne opvigle Slaverne i Byen, sætte Ild paa Byen, vinde eller i modsat Fald dræbe deres Mænd.

Capitel 25.

Blandt disses Tal var Sempronia, som ofte havde forøvet mange Forbrydelser, der røbede en Mands Dristighed. Denne Kvinde havde Lykken Meget at takke for: hun var fornem, skøn, var godt gift og havde Børn. Hun kjendte den græske og latinske Literatur, hun kunde spille og dandse med mere Smag, end nødvendigt er for en ærbar Kvinde og var desuden i Besiddelse af mange andre Færdigheder, som høre til et raffineret og yppigt Liv. Men Ære og Kydskhed var det, hun satte mindst Priis paa af Alt; hvad hun skaanede mindst, sit Rygte eller sine Penge, skulde man have havt vanskeligt for at afgjøre: hun var saa optændt af Lidenskab, at hun oftere søgte Mænd, end søgtes af dem. Før havde hun alt ved flere Leiligheder vist sig uærlig og uredelig, havde været Medvider i et Mord og var ved sin Hang til Luxus og Mangel paa Midler til at tilfredsstille denne sunken dybere og dybere. Hun var forresten ikke

ilde begavet, hun kunde skrive Vers, havde morsomme Indfald, og i sin Underholdning var hun snart den tilbageholdne, snart den ømme og snart den udfordrende: kort sagt baade Vid og Skjæmt stod til hendes Raadighed.

Capitel 26.

Trods disse Foranstaltninger søgte Catilina dog Consulatet for det følgende Aar i det Haab, hvis han blev udnævnt, lettelig at skulle kunne gjøre Antonius til Redskab for sine Hensigter. Imidlertid forholdt han sig ikke uvirksom, men lagde det ene Anslag efter det andet op mod Ciceros Liv. Dog fattedes det denne hverken paa List eller Svig til at afvende dem; thi strax ved sin Tiltrædelse af Consulatet havde han gjennem Fulvia ved store Løfter opnaaet, at den ovenfor omtalte Quintus Curius forraadte ham Catilinas Planer. Desuden havde han bevæget sin Collega Antonius ved at bytte Provins med ham, til ikke at deeltage i noget Anslag mod Staten; og om sin egen Person havde han i al Hemmelighed en Livvagt af Venner og Klienter. Da Valgdagen kom, men Catilina ikke havde noget Held med sig hverken ved sin Ansøgning eller med sine Anslag mod Consulen paa Marsmarken, besluttede han at begynde en formelig Krig og forsøge det Yderste, siden alle hans hemmelige Planer havde stødt paa Vanskeligheder og blot bragt Skam over ham.

Capitel 27.

Han afsender derfor Gajus Manlius til Fæsulae og de omliggende Trakter af Etrurien, en vis Septimius fra Camerinum til det picenske Distrikt, Gajus Julius til Apulien, desuden forskjellige Folk til forskjellige Punkter, hvor han fandt, Enhver kunde virke bedst for ham. Imidlertid satte han paa een Gang mange Ting i Værk i Rom, efterstræbte Consulens Liv, traf Foranstaltninger til Ildspaasættelse, besatte bekvemme Punkter med bevæbnede Mænd: var stedse selv under Vaaben og befalede Andre ogsaa at være det: tilholdt dem at holde sig færdige og beredte, hvad Øieblik det skulde være: var Dag og Nat i travl Bevægelse og tog sig aldrig nogen Hvile — uden imidlertid at udmattes ved Nattevaagen eller Anstrængelser. Tilsidst, da han ikke havde noget Held med sine mange Forehavender, lader han paa ny de fornemste Sammensvorne sammenkalde en Midnatstund ved Marcus Porcius Laeca og fører ved denne Leilighed mange Klager over deres Uvirksomhed. Han havde, forklarede han dem, sendt Marcus Manlius i Forveien til den bevæbnede Masse, han havde samlet, ligeledes til forskjellige beleilige Punkter forskjellige Folk, som skulde begynde Krigen. Naar han først fik ryddet Cicero af Veien, var det hans Agt at reise til sin Armee; hiin stod nemlig hans Planer meget i Veien.

Capitel 28.

Medens altsaa de Øvrige vare forskrækkede og

tvivlraadige, besluttede en romersk Ridder, Gajus Cornelius, der havde lovet sin Hjælp, og Senatoren Lucius Varguntejus med bevæbnede Mænd at gaa ind til Cicero lidt senere ud paa Natten, som for at gjøre ham sin Opvartning og pludselig nedstøde ham i hans Huus, førend han kunde sætte sig til Modværge. Da Curius faar Underretning om den store Fare, der truer Consulen, sender han iilsomt Fulvia til Cicero med Besked om det Anslag, der var i Gjære mod ham. Hine Mænd bleve derfor bortviste fra Indgangen, og det var saaledes til ingen Nytte, de havde paataget sig dette forbryderiske Hverv. Imidlertid søgte Manlius i Etrurien at ophidse Mængden, der ønskede en Omvæltning af det Bestaaende paa Grund af sin Fattigdom og Harme over den Uret, den havde lidt; Befolkningen her havde nemlig under Sullas Eneherredømme mistet alle sine Marker og al sin Eiendom; desuden søgte han at faa al Slags Røverpak, hvoraf der vrimlede i den Egn og nogle af Sullas Colonister til at deeltage i sit Oprør; disse havde ved Udsvævelse og Overdaadighed Intet tilbage af sit store Rov.

Capitel 29.

Da dette blev Cicero berettet, bevægedes han ved den fra tvende Kanter truende Fare (han kunde nemlig ikke længere sikre Byen mod de S sammensvornes Anslag ved private Foranstaltninger og heller ikke vidste han noget Sikkert om Størrelsen af Manlius's Hær eller dens Bestemmelse) til at forelæg-

ge Senatet denne Sag, der alt længe havde været Gjenstand for Rygter blandt Folket. Derfor lader Senatet sit i farefulde Tider sædvanlige Dekret udgaa: „Consulerne skulde sørge for, at Staten ikke led nogen Skade“. Dette er den største Myndighed, som Senatet efter romersk Skik kan overdrage en Magistrat, som i Kraft heraf kan sætte Armeen paa Krigsfod, føre Krig, erklære Rom og de bundsforvandede Stater i Beleiringstilstand og udøve den høieste militære og dømmende Myndighed saavel i Byen selv som i Feldten; ellers maa der en udtrykkelig Folkebeslutning til, for at en Consul skal kunne gjøre Noget af dette.

Capitel 30.

Faa Dage efter oplæste Senatoren Lucius Faenius i Senatet et Brev, som han efter Sigende havde faaet fra Faesulae, hvori der stod, at Gajus Manlius og en stor Mængde med ham havde grebet til Vaaben den 27de October. Heller ikke udeblev de under saadanne Omstændigheder almindelige Anmeldelser af Jertegn og Varsler; fra andre Kanter berettedes, at der holdtes Sammenkomster, at der samledes Vaabenforraad, og at der var Oprør i Gjære blandt Slaverne i Capua og Apulien. Ifølge et Senatsdecret blev derfor Quintus Marcius Rex sendt til Faesulae og Quintus Metellus Creticus til Apulien og tilstødende Egne; begge disse havde beholdt sit Imperium og opholdt sig udenfor Byen; men der blev lagt Hindringer i Veien for deres Triumph ved Kabaler af nogle Folk, som havde for

Skik at sælge Alt, hæderligt og uhæderligt. Fremdeles bleve Prætorerne Quintus Pompejus Rufus sendt til Capua og Quintus Metellus Celer til det picenske District og de fik fuld Myndighed til at reise en Krigsstyrke, der stod i passende Forhold til de farlige Tidsomstændigheder. Desuden bestemte Senatet som Belønning for Angivelser om den mod Staten stiftede Sæmmensværgelse, for en Slave Frigivelse og 100,000 Sestertser, for en Fribaaren Amnesti samt 200,000 Sestertser. Tillige bestemtes, at Gladiatorbanderne skulde fordeles paa Capua og de øvrige Municipier, alt i Forhold til hver Kommunes Evne; at der i Rom skulde gaa Nattepatrouiller over den hele By, hvormed de lavere Øvrighedspersoner skulde have Opsyn.

Capitel 31.

Ved alle disse Foranstaltninger kom Borgerskabet i Bevægelse og Byens Udseende blev med Eet forandret. Ovenpaa den store Sorgløshed og Letsindighed, som var fremkaldt ved langvarig Ro, fulgte en pludselig Nedslagenhed hos Alle. Man farer ængstelig og urolig om; man troer sig ikke tryk noget Sted og har ikke Tillid til noget Menneske; det kunde ikke kaldes Krig, men det var heller ikke som i Fred. Hertil kom, at Kvinderne, for hvem Frygt for Krig var noget Usædvanligt paa Grund af Rigets Storhed, nu begyndte at ængste sig for Alvor, bønfuldende at hæve sine Hænder til Himlen, beklage sine smaa Børn, overhænge Alle med Spørgsmaal og see Farer overalt: al Stolthed og Adspredelseslyst var som glemt for den

almindelige Mistillid til egen og Fædrelandets Fremtid. Men ei lod Catilina sine grusomme Planer fare, skjønt man nu formelig rustede sig mod ham, og han selv var bleven anklaget af Lucius Paullus for Overtrædelse af den Plautiske Lov. Tilsidst kom han i Senatet for at lade, som om Intet var í Veien og ligesom for at forsvare sig, som var han et Offer for grundløse Beskyldninger. Da holdt Consulen Marcus Tullius, enten han nu frygtede for Virkningen af Catilinas Nærværelse, eller han optændtes af Vrede ved at see ham, en herlig og patriotisk Tale, som han senere har nedskrevet og offentliggjort. Da han havde sat sig, begyndte Catilina, øvet som han var i at spille sin Hyklerrolle, med neslagne Øine og bedende Stemme at besværges Senatorerne om ikke at fælde nogen overilet Dom om ham; han var af saadan Familie, hans Liv var saaledes anlagt fra Ungdommen af, at han var berettiget til at gjøre sig de bedste Forhaabninger. De maatte ikke troe, at han, en Patricier af Stand, som ikke mindre end hans Forfædre havde ydet Romerfolket vigtige Tjenester, kunde finde sin Interesse ved at styrte Staten i Undergang, medens en Marcus Tullius, en indflyttet Borger i Byen Rom, skulde være dens Frelser. Da han hertil føiede andre Forhaanelser, blev han afbrudt af Mishagsytringer og Raabene: „Fiende“ og „Fædrelandsferræder“. Da sagde han rasede: „siden jeg er omringet af Fiender og drives af dem til det Yderste, skal mit Fald ledsages af en almindelig Undergang.

Capitel 32.

Derpaa ilede han hjem fra Curien. Da nu baa-
de hans Anslag mod Consulen mislykkedes, og han
saa, at Byen var sikret mod Brandstiftelser ved Nat-
tepatrouiller, fandt han det efter mange Overveielser
bedst at forøge sin Hær og i Tide, førend der udskre-
ves Legioner, at træffe de til Krig nødvendige Forbe-
redelser. Ved Midnatstid reiser han derfor med nogle
Faa til Manlius's Leir. Men han giver Cethegus, Len-
tulus og de Andre, hvem han kjendte som energiske
og forvovne Mænd, det Hverv, paa enhver muelig
Maade at styrke Partiets Magt, fremskynde Attentatet
mod Consulens Liv og foranstalte Mord, Brand og an-
den Ødelæggelse, som Krig medfører. Selv skulde
han med det Første rykke mod Byen med en stor
Hær. Medens dette foregik i Rom, sendte Gajus Man-
lius en af sine Folk til Marcius Rex med en Skrivelse
af følgende Indhold:

Capitel 33.

Vi kalde, Feltherre! Guder og Mennesker til Vid-
ne paa, at naar vi have grebet til Vaaben, saa er det
ikke for at bekrige vort Fædreland og heller ikke for
at styrte Andre i Fare, men blot for at beskytte vort
Liv mod Overlast; som vi Alle have mistet vor For-
mue samt gode Navn og Rygte, maa de Fleste af os
ved Aagerkarles Voldsomhed og Grusomhed leve fjernt
fra Fædrelandet i Elendighed og Trang. Heller ikke
have vi, som man i gamle Dage fik Lov til, kunnet ty

til Lovens Beskyttelse; thi vi have ei blot mistet vor Eiendom, men og vor personlige Frihed; saa stor har Aagerkarlenes og Prætores Grusomhed været. Ofte have Eders Forfædre viist Medlidenhed med den romerske Almue og ved sine Dekreter hjulpet den i dens Nød og sidst skede dette i vor Tid, da man paa Grund af Gjældens Størrelse erholdt Tilladelse til at betale den i Kobber istedetfor i Sølv, et Skridt, som Alle loyale Borgere bifaldt. Ofte har Almuen med Vaaben i Haand traadt ud af Samfundet med Patricierne enten paa Grund af Herskesyge eller formedelst Øvrigheds-personernes Stolthed. Men det er ikke Herredømme eller Rigdom, vi forlange, disse Ting, der bevirke al Krig og Tvist mellem Menneskene, men det er Friheden, som enhver brav Mand forsvarer til sin sidste Blodsdraabe. Vi besværges da Dig og Senatet om at komme os elendige Borgere tilhjælp, om atter at lade os nyde godt af den Lovens Beskyttelse, som Prætores Ubillighed har berøvet os og ikke sætte os i den Nødvendighed at søge en Udvei til at sælge vort Liv saa dyrt som mueligt.

Capitel 34.

Hertil svarede Quintus Marcius:

Hvis der var Noget, de vilde bede Senatet om, skulde de nedlægge sine Vaaben og komme bønfuldende til Rom. Senatet og det romerske Folk havde stedse udmærket sig ved saadan Mildhed og Overbærenhed, at Ingen nogensinde forgjæves havde anholdt om Hjælp.

Men paa sin Reise skriver Catilina til de fleste Consularer og desuden til de mest fremragende Optimater. Offer for falske Beskyldninger kunde han ikke længere staa mod sine Fienders Cabaler, men drog nu i Landflygtighed til Massilia; idet han bøiede sig for Skjæbnens Villie, ikke fordi han var sig en saa stor Brøde bevidst, men for at Staten skulde faa Ro og hans Bestræbelser for at forsvare sig ikke have Borgerkrig tilfølge. Quintus Catulus oplæste et Brev af et ganske andet Indhold, som han sagde, han havde faaet fra Catilina; det følger her ordlydende.

Capitel 35.

Jeg kjender af egen Erfaring din Samvittighedsfuldhed; den er mig saa værdifuld i min farlige Stilling og det er i Tillid til den, jeg med fuld Fortrøstning henvender mig til Dig med en anbefaling. Jeg vil derfor ikke komme med noget Forsvar for dette usædvanlige Skridt, men blot med en Redegjørelse, hvis Troværdighed Du selv kan bedømme; thi nogen Forbrydelse kan jeg ikke erkjende, jeg har begaaet. Ophidset ved Fornærmelser og Forhaanelser, idet jeg er berøvet Frugten af mit Arbeide og min Opofrelse og ikke kan sutinere min Stilling i Samfundet, har jeg efter Sædvane antaget mig alle forurettede Borgeres Sag; ikke fordi jeg jo ved at realisere mine Eiendomme kunde betale den i eget Navn stiftede Gjæld, da den gavmilde Orestilla med sine og Datters Midler endog betalte den Gjæld, jeg havde overtaget for Andre, men fordi jeg mærkede, at jeg blev forstødt paa

Grund af falsk Mistanke, medens Hædersposter regnede ned paa al Slags uværdige Mennesker.

Af den Grund har jeg fulgt denne Plan med det ret hæderlige Haab for Øie at skulle kunne redde den Rest af Værdighed, der endnu er mig levnet. Der var Mere, som jeg skulde skrive; men der kommer Bud om, at Forfølgerne ere efter mig. Saa anbefaler jeg da og overgiver Orestilla i din Varetægt; beskyt hende mod Overlast! Jeg besværger dig ved dine Børn. Farvel!

Capitel 36.

Efter et Par Dages Ophold hos C. Flaminius i det Arretinske Distrikt, hvor han forsyner Befolkningen, der alt før var vunden for Oprøret, med Vaaben, iler han til Manlius's Leir, hvor han optræder med Fasces og en Imperators fulde Insignier. Da dette bliver bekjendt i Rom, erklærer Senatet Catilina og Manlius for Fædrelandsfiender; den øvrige Mængde skulde slippe for Straf, naar de inden en bestemt Frist nedlagde Vaaben, med Undtagelse af dem, der vare domfældte i Livssager.

Desuden bestemmes det, at Consulerne skulle holde Soldaterudskrivning, Antonius ile med en Hær for at forfølge Catilina og Cicero blive tilbage til Byens Beskyttelse.

Aldrig forekommer mig Romerstatens Stilling at have været sørgeligere, end ved dette Tidspunkt; medens alle Lande fra Solens Opgang til dens Nedgang vare underlagte dens Vælde og adløde dens

Scepter, medens Freden og Velværet, som Menne- skene skatte høist af Alt, spredte sine Velsignelser i Landet selv, gaves der dog Borgere, som med for- stokket Sind arbeidede paa sin egen og Statens For- dærvelse. Thi uagtet de to Senatsdecreter fandtes der dog Ingen blandt en saa stor Mængde, som ved de udlovede Belønninger lode sig bevæge til at røbe Sammensværgelsen eller til at forlade Catilinas Leir; i den Grad vare Gemytterne ligesom befængte med en smitsom Sot.

Capitel 37.

Og ikke blot herskede der en slet Aand hos dem, der vare Medvidere i Sammensværgelsen; men hele den lavere Klasse overhovedet var af Lyst til Omvælt- ninger begejstret for Catilinas Forehavende. Og heri syntes den at følge gammel Skik. Thi det er Noget, som gjentager sig i alle Stater: de, som Intet eie, mis- unde de gode Borgere og søge at hæve de slette til Magt; de rive ned paa det Gamle og sværme for alt Nyt; af Misfornøielse med sin egen Stilling arbeide de paa en total Omvæltning; under almindelig For- virring og Oprør, der ikke indgyder dem nogen Æng- stelse, lide de selv ingen Nød; thi den som Intet eier, har jo Intet at tabe. Men Pøbelen i Rom, den var nu ganske særdeles moden for en Revolution, og det af mange Grunde. Den første var nu den, at Alle, som Skjændsel eller Misgjerning havde nødt til at for- lade sin Hjemstavn, havde strømmet sammen til Rom, som til en Pøl, saavel de, som paa de forskjellige Ste-

der vare meest bekendte for skjændigt og uordentligt Levnet, som de, der ved Udskeielser havde forødt sin Fædrearv. En anden var den, at Mange med Følgerne af Sullas Seier i frisk Minde, idet de saa forhenværende menige Soldater deels som Senatorer, deels i Besiddelse af en saadan Rigdom, at de kunde klæde sig og leve som Fyrster, nu ventede hver for sin Part lignende Resultater af en Seier, om der skulde blive en Reisning. For det Tredie vare mange unge Mennesker, som havde fundet sit Udkomme paa Landet ved sine Hænders Arbeide, blevne lokkede til at forlade sit Hjem ved de mange private og offentlige Gaveuddelinger og havde foretrukket Lediggangen i Byen for det lidet indbringende Arbeide: Statens tærende Sygdom lod netop disse ligesom de før nævnte finde sit Udkomme der. Desmindre er det at forundre sig over, at fattige, fordærvede og sangvinske Mennesker i sit Valg af Parti lode sig lede af Hensyn til egen Fordeel. Hertil kom alle de, hvis Forældre efter Sullas Seier vare blevne proskriberede, som havde mistet sine Godser og lidt Forringelse i sine Borgerrettigheder — disse imødesaa Udfaldet af Krigen med lignende Følelser. Endelig var det den raadende Stemning hos Alle, som ikke hørte til Senatspartiet, at de heller vilde, at Staten skulde udsættes for en Omvæltning, end at de selv ingen Rolle skulde spille. Dette Onde, som man nu havde været forskaanet for i mange Aar, var atter brudt løs over Staten.

Capitel 38.

Thi efterat under Lucius Pompejus og Marcus Crassus's Consulat Tribunatet havde faaet sin gamle Myn-dighed tilbage, begyndte unge Mænd, der havde op-naaet denne store Magtfuldkommenhed, med sin Alders hele Lidenskabelighed at ophidse den lavere Klasse ved Beskyldninger mod Senatet, derpaa endnu mere at opflamme den ved Gaveuddelinger og Løfter for saaledes selv at blive berømte og mægtige. Med dem arbeidede da igjen største Delen af Adelen under Skin af at forsvare Senatet, men i Virkeligheden for sin egen Ophøielse. Thi for med et Par Ord at skildre hele Tilstanden, var det for sin egen personlige Magt, de kjæmpede, om det end hed sig, det var for Statens Vel, de Mange, som i dette Tidsrum vakte Uro i Staten, trods de smukke Paaskud som at forsvare Folkets Rettigheder eller bevare Senatets Anseelse. Og ligesom begge Partier førte Striden med Hadskhed og Lidenskab, saaledes lignede de hinanden og i den Grusomhed, hvormed de benyttede sig af Seieren.

Capitel 39.

Men efterat Gnæus Pompejus var bleven sendt til Krigen mod Sørøverne og saa mod Mithridat, blev Almuens Magt svækket, medens nogle Faa tilreve sig al Indflydelse. Disse indehavde Embederne, Provinserne og Alt andet; selv trygge og mægtige havde de Intet at frygte, medens de holdt de Øvrige i stadig

Frygt ved Retsforfølgelser, for at de kunde have med en føieligere Almue at gjøre under Forvaltningen af sit Embede. Men aldrig saa snart var der under en følgende Krise vakt Haab om Revolution, før den gamle Strid satte dens Gemytter i Bevægelse. Hvis derfor Catilina var bleven Seierherre i det første Slag, eller Kampen havde været uafgjørende, vilde i Sandhed svære Tab og Ulykker rammet Staten, og ikke vilde de, som gik af med Seieren, synderlig længe have faaet Lov til at nyde dens Frugter, men der vilde snart være kommet en Mægtigere, som havde fravristet de Udmattede og Afkræftede Magten og Friheden.

Der gaves dog Mange, som uden egentlig at høre til de Sammensvorne, strax i Begyndelsen reiste til Catilina: iblandt dem en Senatorsøn A. Fulvius; men endnu paa Reisen lod Faderen ham slæbe hjem og dræbe. Paa samme Tid forsøgte Lentulus i Rom i Overeensstemmelse med Catilinas Instruxer dels personlig dels gjennem Andre at ophidse Enhver, som han troede vilde blive et godt Værktøi for Revolutionen paa Grund af Character eller Stilling, og han henvendte sig ikke blot til Borgere, men til al Slags Folk, naar de kun bleve til Nytte i Krigen.

Capitel 40.

Derfor giver han en vis Publius Umbrenus det Hverv at opsøge Allabrogernes Gesandter og bevæge dem, om mueligt, til Deeltagelse i Krigen; hans Beregning var, at de let maatte kunne vindes for en

saadan, fordi den offentlige og private Gjæld var stor hos dem og fordi de hørte til de af Naturen krigerske Galler. Da Umbrenus havde drevet Handelsforretninger i Gallien, kjendte han de fleste Høvdinge i Staterne og var selv kjendt af dem; saasnart han derfor saa Gesandterne paa Torvet, gjorde han dem nogle Spørgsmaal om Statens Stilling og begyndte, ligesom om han tog sig dens Skjæbne nær, at spørge, hvad Udvei de tænkte sig af de store Vanskeligheder. Da han mærker, at de klage over Embedsmændenes Havesyge, at de anklage Senatet, fordi det ikke yder dem nogen Beskyttelse, og at de kun i Døden see nogen Udfrielse af deres Elendighed, sagde han: „Men jeg skal, hvis I blot ville være Mænd, vise Eder en Udvei, hvorved I skulle kunne undfly den store Ulykke, der truer Eder.“ Ved disse Ord vækker han store Forhaabninger hos Allobrogerne, og de bede Umbrenus om at vise Medlidenhed mod dem. Der gaves Intet saa farligt eller saa vanskeligt, som de ikke med største Lyst vilde paatage sig, naar kun deres Stat derved kunde komme ud af sine Gjældsforpligtelser. Han fører dem til Decimus Brutus's Huus, fordi det laa nær Torvet og formedelst Sempronias Delagtighed var beleiligt til at træffe en Aftale i; thi Brutus var dengang fraværende fra Rom. Desuden henter han Gabinius for at give deres Underhandling mere Vægt. I hans Nærværelse aabenbarer han Sammensværgelsen, nævner Deeltagerne og desuden mange Folk af alle Slags, som ikke havde Noget at bestille med den, for at indgyde Gesandterne større Fortrøst-

ning; derpaa lader han dem gaa hjem, efterat de havde lovet sin Medvirkning.

Capitel 41.

Men Allobrogerne vare længe uvisse om den Beslutning, de skulde tage. Paa den ene Side: Gjælden, Lyst til Krig, stor Vinding i Tilfælde af Seier; men paa den anden Side større Hjælpekilder, ingen Fare ved Beslutningen, sikre Belønninger istedetfor det usikre Haab. Resultatet af deres Overveielser blev da, at Romerstatens gode Lykke seirede.

Derfor aabenbare de hele Sagen saaledes, som de selv havde bragt den i Erfaring, for Quintus Fabius Sanga, der pleiede at være Patron for deres Stat. Underrettet af Sanga om Planen paalagde Cicero Gesandterne at fremhykle stor Iver for Sammensværgelsen; de skulde see at faa de Øvrige i Tale, give store Løfter og gjøre sig Umage for at faa dem saa compromitterede som muligt.

Capitel 42.

Omtrent paa samme Tid var der Reisninger i Gallia citerior og ulterior, ligeledes i Picenum, Bruttien og Apulien; thi de, som Catilina tidligere havde sendt derhen, satte ubesindigen og ligesom gale Folk Alt i Verk paa een Gang. Ved natlige Sammenkomster, ved Transporter af alle Slags Vaaben, ved ilfærdig og uroelig Travelhed havde de fremkaldt større Frygt end egentlig Fare. Prætoren Quintus Metellus Celer

havde med Hjemmel af en Senatsbeslutning ladet mange af dem kaste i Fængsel efter forudgaaende Retsundersøgelse; det Samme havde Gajus Murena gjort i Gallia ulterior, hvilken Provins han bestyrede som Legat.

Capitel 43.

Men i Rom havde Lentulus og de øvrige Ledere af S sammensværgelsen samlet en, som de syntes, stor Styrke og bestemt, at, naar Catilina var kommen med sin Hær til det Fæsulanske District, skulde Folketribunen Lucius Bestia holde et Folkemøde, klage over Ciceros Optræden og vælte Uvillien over den farlige Krig over paa den brave Consul: dette skulde være Signal for den øvrige Mængde af de S sammensvorne til den følgende Nat hver at udføre de ham tildeelte Forretninger. Disse sagdes at være fordeelte paa følgende Maade: Statilius og Gabinius skulde med en stor Skare stikke Byen i Brand paa tolv beleilige Punkter, for at der under den derved opstaaede Forvirring skulde blive lettere Adgang til Consulen og de Øvrige, mod hvem Anslag var i Gjære; Cethegus skulde besætte Ciceros Dør og angribe ham med Magt og saaledes videre hver tage en Mand paa sin Samvittighed; men Sønnerne, hvoraf de fleste hørte til de adelige Familier, skulde dræbe sine Forældre og saa skulde de samtlige bryde op til Catilina, naar Alt var i Forvirring under Branden og Myrderiet.

Under disse Tilberedelser og Beslutninger klagede Cethegus stedse over sine Medforbundnes Feig-

hed; ved sine Betænkeligheder og sit Nøleri forspildte de udmerkede Leiligheder; under saadan Fare krævedes Handling ikke Tale, og han vilde, hvis Nogen vilde være med, gjøre Anfald paa Raadhuset, om end de Andre holdt sig borte.

Af Naturen modig, lidenskabelig og personlig tapper ansaa han Hurtighed for det Bedste.

Capitel 44.

Men for at komme tilbage til Allobrogerne, saa skaffer Gabinius dem den Sammenkomst med de Øvrige, som Cicero havde paalagt dem at skaffe sig; de fordre af Lentulus, Cethegus, Statilius og ligeledes af Cassius en edelig Forskrivelse med deres Segl under, som de kunne bringe sine Landsmænd; ellers vilde det være vanskeligt at bevæge dem til at indlade sig paa saa stor en Sag.

De Øvrige give den uden Mistanke; Cassius lover, at han snart personlig vil komme til deres Land og reiser fra Byen lidt før Gesandterne. Lentulus afsender med dem en vis Tius Volturcius fra Croto, for at Allobrogerne, førend de kom til sit Hjem, kunde bekræfte Forbundet med Catilina ved gjensidig forbindende Tilsagn. Selv medgiver han Volturcius et Brev til Catilina, hvoraf Nedenstaaende er en Afskrift:

„Hvem jeg er, vil Du faa vide, af Overbringeren. Betænk, i hvilken Fare Du er stedt og ihukom, at Du er en Mand; overvei, hvad Din Stilling kræver og søg Hjælp af Alle, selv af de laveste Klasser.“

Desuden giver han ham en mundtlig Besked:

„Da han er erklæret for Fædrelandsfiende af Senatet, hvad Mening er der da i at slaa Vrag paa Slaverne? I Byen var Alt beredt, som han havde befaleet: han maatte derfor skyndsomt rykke nærmere.“

Capitel 45.

Efter den saaledes truffne Forberedelse og efterat have bestemt Natten til Afreisen, befaler Cicero, hvem Gesandterne havde underrettet om Alt, Prætorerne Lucius Valerius Flaccus og Gajus Pomptinus at lægge et Baghold paa den Mulviske Bro og gribe Allobrogernes Følge der: han forklarer dem nøie, hvorfor de bleve afsendte og overlader dem forresten at handle efter Conduite. Som forfarne Militære ordne de efter Ordre sin Trop uden Støi og besætte hemmelig Broen. Efterat Gesandterne og Volturcius vare komne til dette Sted, og der samtidig fra begge Sider lød Skrig, overgive Gallerne sig uden Videre til Prætorerne, der hurtig havde forklaret dem Sagen.

Volturcius opfordrer først de Øvrige til at sætte sig til Modværge og forsvare sig mod Mængden med sit Sværd; men da han blev ladt i Stikken af Gesandterne, bad han først Pomptinus, hvem han kjendte personlig, indstændig om at slippe fri; tilsidst overgav han sig, bange og mistvivlende om at beholde Livet, til Prætorerne som til Fiender.

Capitel 46.

Da disse Ting vare udførte, afsendes skyndsomt Bud om det Hele til Consulen, som blev baade meget

glad og meget bekymret derved. Glad blev han, da han forstod, at Staten ved Opdagelsen af Sammensværgelsen var reddet fra Farer; men paa den anden Side blev han ogsaa ængstelig tilmode, da han ikke vidste, hvilke Forholdsregler der krævedes, naar saa mægtige Borgere vare grebne i en saa stor Forbrydelse: lod han dem straffe, vilde det lægges ham personlig tillast, lod han dem gaa fri, vilde det være til Statens Fordærv.

Han mander sig da op og lader Lentulus, Cethegus, Statilius, Gabinius og ligeledes en vis Caeparius fra Terracina, som stod i Begreb med at reise til Apulien for at ophidse Slaverne, kalde til sig. De Øvrige komme uden Forhaling; Caeparius var lidt før gaaet hjemmefra, og da han hørte, at der var skeet Angivelse, var han flygtet fra Byen. Consulen tog selv Lentulus under Armen, fordi han var Prætor og førte ham til Concordias Tempel; de øvrige befaler han at komme efter med sine Bevogtere. Derhen sammenkalder han da Senatet og fører Volturcius med Gesandterne ind til den talrig forsamlede Stand. Han befaler Prætoeren Flaccus at bringe Skrinet derhen med det Brev i, som han havde faaet af Gesandterne.

Capitel 47.

Volturcius blev da udspurgt om Reisen, om Brevet og tilsidst om, hvad hans Plan havde været og hvorfor han havde havt den. I Begyndelsen opdigtede han ganske andre Ting og nævnte Intet om Sammensværgelsen; senere da man under Løfte om Straffe-

frihed bød ham at tale, aabenbarede han Alt, ganske som det var tilgaaet. Han forklarer, at han først for faa Dage siden var bleven optagen i Forbundet af Gabinius og Coeparius og saaledes ikke vidste Mere, end Gesandterne; kun havde han oftere hørt Gabinius ytre, at Publius Antonius, Servius Sulla Lucius Varguntejus og mange Andre vare Deltagere i Sammensværgelsen. Gallerne afgive en lignende Forklaring, og da Lentulus kom med Benægtelser, gjendrive de ham foruden ved Brevet og saa ved mundtlige Ytringer, han oftere var fremkommen med: „efter Spaadomme i de sibyllinske Bøger skulde tre Corneliere opnaa Kongedømme i Rom: Cinna og Sulla havde alt indehavt det; han var nu den tredie, hvem Skjæbnen havde udseet til Roms Regent; desuden var det nu det tyvende Aar fra Capitoliums Brand og om dette havde Offerskuerne ifølge Varsler spaaet, at der i dette skulde blive Borgerkrig og flyde Blod. Efterat altsaa Brevet var oplæst, og Alle først havde vedkjendt sig Seglene som sine, bestemmer Senatet, at Lentulus skulde fratræde sit Embede og i Forening med de Øvrige være i privat Fængsel mod Kaution. Derfor overgives Lentulus til Publius Lentulus Spinther, som dengang var Ædil, Cethegus til Quintus Cornificius, Statilius til Gajus Caesar, Gabinius til Marcus Crassus, Coeparius (thi han var lidt før bleven indhentet paa Flugten og bragt tilbage) til Senatoren Cn. Terentius.

Capitel 48.

Imidlertid foregik der efter Opdagelsen af Sammensværgelsen et Omslag i Stemningen hos Almuen,

som i Begyndelsen af Lyst til en Revolution altfor meget begunstigede Oprøret. Den forbandede nu Catilinas Planer og hævdede Cicero til Skyerne; ligesom udfriet af Trældom hengav den sig til Jubel og Glæde. Thi medens de øvrige uadskillelige Følger af en Krig snarere vilde skaffe dem Bytte, end volde dem Tab, ansaa de en Brandstiftelse for grusom, umenneskelig og ledsaget af de værste Følger netop for dem, hvis hele Eiendom bestod i, hvad de brugte hver Dag og hvad de stod og gik i. Dagen efter var en vis Lucius Tarquinius bleven bragt for Senatet; det hed, at han var bleven indhentet paa Reisen op til Catilina. Da han erklærede at ville gjøre Angivelser om Sømmensværgelsen, hvis man gav ham frit Leide, befalede Consulen ham at komme med, hvad han vidste og nu giver han Senatet omtrent de samme Oplysninger, som Volturcius havde givet, om Anstalterne til Brandstiftelsen, om det paatænkte Drab af de gode Borgere og om Fiendernes Marsch. Desuden sagde han, at Marcus Crassus havde sendt ham til Catilina med den Besked, at han ikke maatte tage Skræk af Lentulus's, Cethegus's og de andre Sømmensvornes Paagrielse, men kun saameget mere fremskynde sin Marsch mod Rom, for at de Øvriges Mod kunde gjenoplives og de oven Omtalte des lettere udrives af Faren. Men da Tarquinius nævnte den adelige, rige og mægtige Crassus's Navn, raabe de Alle med een Mund, at „Angivelsen var falsk“ og forlange Votering over dette Punkt; Nogle fandt nemlig Tingen utroelig, Andre troede vistnok det var sandt, men meente dog at man i saa farlige Tider snarere burde søge at for-

milde end opirre en saa mægtig Mand; de Fleste endelig vare afhængige af Crassus i sine private Forretningsforhold. Cicero optager Sagen til Votering og Senatet beslutter med stor Pluralitet: „at Tarquinius's Angivelse forekommer det falsk, at han skal holdes tilbage i Fængsel og at der ikke yderligere skal gives ham Anledning til at komme med Forklaringer, medmindre han angav den Mand, efter hvis Tilskyndelse han var kommen med saa stor en Løgn.

Der gaves paa den Tid Folk, som meente, at Publius Autronius havde foranstaltet denne Angivelse: Crassus vilde ved at blive nævnt have lettere for ved sin store Indflydelse at redde de Øvrige, naar han saaledes selv blev deelagtig i Faren. Andre sagde, at Cicero havde benyttet Tarquinius som sit Verktøi, idet han vilde forebygge, at Crassus skulde paa vanlig Vis antage sig de Ildesindedes Sag og derved vække Uro i Staten. Jeg har senere oftere hørt Crassus selv udtale som sin Overbevisning, at han havde Cicero at takke for denne store Beskjæmmelse.

Capitel 49.

Paa samme Tid søgte ogsaa Quintus Catulus og Gajus Piso, men til ingen Nytte ved Bønner, personlig Indflydelse og Penge at bevæge Cicero til falskeligen at blande Caesars Navn ind i Sagen ved Hjælp af Allobrogerne eller andre Angivere. Begge vare nemlig hans bitre Fiender, Piso, fordi han under en Sag, der var anlagt mod ham for Provinsudsugelse, var bleven anklaget af Caesar for mod Lov og Dom

at have ladet en vis Transpadaner henrette. Catulus var ogsaa siden sin Ansøgning om Pontifikatet op-tændt af Had, fordi han, der var en gammel Mand og havde beklædt de høieste Embedsposter, var bleven tilsidesat for den ganske unge Caesar. De troede nu Øieblikket gunstigt, fordi han havde stiftet stor Gjæld ved sin exempelløse Gavnildhed mod Private og ved sine store Gaver til Folket.

Men da de ikke kunde bevæge Consulen til en saa skjændig Handling, havde de forstaaet at vække stort Had mod Caesar ved selv at gaa om fra Huus til Huus og udsprede al Slags Historier, som de sagde de havde fra Volturcius eller fra Allobrogerne. Det gik saa vidt, at nogle romerske Riddere, som stode paa Vagt fuldt bevæbnede ved Concordias Tempel, gave sig til at true Caesar med Sværd ved hans Ud-gang af Senatet: enten det nu var den store Fare, som rev dem hen eller de i et Anfald af pludselig Opbrusning vilde give Beviis paa sin Patriotisme.

Capitel 50.

Medens dette foregik i Senatet, og man bestemte Belønninger for Allobrogernes Gesandter og Titus Volturcius, hvis Udsagn man havde erkjendt for at være rigtige, søgte Lentulus's Frigivne og nogle af hans Clienter at bevæge Haandverksfolk og Slaver i de forskjellige Kvarterer af Byen til at befrie Lentulus med Magt, idet de tillige søgte at faa fat paa de sædvanlige Pøbelhøvdinger, som mod Betaling pleiede at foranstalte Opløb. Ligeledes lod Cethegus ved Bud

udgaa Opfordring til sine Slaver og Frigivne, der vare udvalgte Folk og opøvede til dristige Foretagender, om at de i sluttet Trop med Vaaben i Haand skulde trænge ind til ham.

Underrettet om disse Planer udstiller Consulen Vagter, saaledes som Tidsomstændighederne krævede det, sammenkalder Senatet og andrager paa en Beslutning i Anledning af de Fængslede. Men kort i Forveien havde et fuldtalligt Senatsmøde erklæret dem for Landsforrædere. Nu havde Decimus Junius Silanus, der voterede først, fordi han paa den Tid var designeret Consul, oprindelig stemt for, at der skulde tages Dødsstraf over de Fængslede, samt over Lucius Cassius, Publius Furius, Publius Umbrenus og Quintus Annus, hvis man fik fat paa dem: senere havde han, bevæget ved Gajus Caesars Tale, erklæret at ville gaa over til Tiberius Neros Mening, at opsætte med nogen Beslutning, indtil Vagterne vare forøgede. Men da Touren kom til Caesar til at afgive sin Stemme, holdt han følgende Tale.

Capitel 51.

Det sømmer sig Alle, forsamlede Fædre! som raadslaa om tvivlsomme Sager, at være frie for Had og Venjskab, Vrede og Medlidenhed. Disse Følelser ere gjerne til Hinder for at see Tingen i dens rette Lys, saa at Ingen kan fremme sin sande Interesse, naar han samtidig lytter til Lidenskabens Stemme. Anstrænger man sig for at holde uvedkommende Indtryk borte, lykkes det og; men give vi Lidenskaben

Raaderum, spiller den snart Mester og Forstanden formaar Intet.

Jeg kunde nævne mange Exempler paa slette Foranstaltninger, som Konger eller Folk have truffet, naar de have ladet sig lede af Had eller Medlidenhed; men jeg vil hellere omtale nogle kloge og rigtige Handlinger af vore Forfædre, hvor de ikke lyttede til Lidenskabens Stemme.

Under den makedoniske Krig, som vi førte med Kong Perseus, var den store og mægtige Rhoderstat, som havde Romernes Hjælp at takke for sin Tilvæxt, upaalidelig og fiendtlig i sin Optræden mod os: men da ved Krigens Tilendebringelse Rhodiernes Skjæbne skulde afgjøres, lode vore Forfædre dem slippe fra det uden at straffe dem, for at ikke Nogen skulde sige, at de havde begyndt en Krig mere for at berige sig, end for at faa Opreisning for en Fornærmelse.

Ligeledes under alle de puniske Krige, medens Carthaginienserne ofte baade under Freden og Vaabenstilstanden havde forøvet mange skjændige Handlinger, benyttede de dog selv aldrig Leiligheden til at gjøre Gjengjæld: de toge mere Hensyn til, hvad der var dem selv værdigt, end til hvad de egentlig havde Ret til at gjøre med dem.

Ganske paa samme Maade bør I og indrette Eder, forsamlede Fædre: Tanken paa den Forbrydelse, Lentulus og de Øvrige have begaaet, bør ikke have større Indflydelse over Eder, end Hensynet til Eders egen Værdighed og I bør heller lytte til Ærens, end til Vredens Fordringer.

Thi, hvis der virkelig findes en Straf, stor nok for

deres Brøde, bifalder jeg den uhørte Fremgangsmaade; men hvis Forbrydelsens Storhed overgaar Alt, hvad man kan finde paa af Straf, stemmer jeg for at bruge, hvad der har Lovens Hjemmel.

De Fleste af dem, som før mig have afgivet sin Stemme, have i smukke og glimrende Foredrag skildret Statens sørgelig Stilling, have udmalet Krigens Rædsler og de Overvundnes Skjæbne, hvorledes Piger og Drengene røves, Børn rives ud af Forældrenes Skjød, hvorledes ærbare Husmødre gives til Priis for Seierherrernes Lyster, hvorledes Templer og Privathuse udplyndres, al den Myrden og Brandstiftelse, som følger med, kort sagt, hvorledes Alt bliver opfyldt med Vaaben, Lig, Blod og Sorg. Men ved de udødelige Guder! hvad er Meningen med saadan Tale? Dog vel ikke at fylde Eder med Had mod de Sammensvorne. Ord og Tale skal vel, kan jeg tænke, opflamme den, som ikke før er rystet af Sagens Storhed og Rædselsfuldhed. Nei! saa forholder det sig ikke: intet Menneske synes, den Uret er liden, som begaaes mod ham selv; i Almindelighed har man snarere en altfor stærk Følelse af den. Men, forsamlede Fædre! Alle have ikke den samme Frihed til at gjøre, hvad de finder for godt: hvis Folk, som leve i en beskeden og ubemærket Stilling, i Vrede foretage en urigtig Handling, kommer det ikke til Manges Kundskab; deres Rygte trænger ikke udenfor deres lille Kreds. Men Handlinger af fremragende Folk, som indehave en høi Magtstilling, ere kjendte af alle Mennesker. Derfor har man flere Hensyn at tage, jo høiere man er stillet; der sømmer det sig ikke at være partisk eller hade, men allermindst at ledes af

Vrede. Hvad der hos Andre kaldes Vredladenhed, kaldes hos den Høitstillede Stolthed og Grusomhed. Jeg for min Part, forsamlede Fædre, tænker som saa, at ingen Pinsel kan være for stor for saadanne Forbrydere. Men det gaar nu engang saa i Verden, de fleste Mennesker huske kun det Sidste, og naar det gjælder grove Misdædere, glemme de ofte Brøden og tale blot om Straffen, hvis den har været lidt for streng. Hvad vor brave og nidkjære Decimus Silanus angaaer, ved jeg med Sikkerhed, at hans Forslag udspringer af Iver for Statens Vel, og at han ikke i saa vigtig en Sag har ladet personlig Gunst eller Ugunst raade; dertil kjender jeg for godt hans Karakter og loyale Sindelag. Men den Straf, han stemmer for, forekommer mig, om ikke just grusom (thi ligeoverfor saadanne Folk kan der ikke være Tale om Grusomhed), saa dog fremmed for Aanden i vor Forfatning. Thi i Sandhed enten maa det have været Frygten eller Forbrydelsen, som har bevæget Dig, Silanus, som er designeret Consul, til at stemme for en ny Slags Straf. Hvad Frygt angaaer, saa er det overflødigt at tale derom, især da saa stor en Vagt er under Vaaben, takket være vor dygtige Consuls Aarvaagenhed. Hvad Straffen angaar, maa jeg for min Part udtale, saaledes som det virkelig er Tilfældet, at Døden under Sorg og Elendighed er en Hvile fra Bekymringerne, ikke en Lidelse, at den ender alle Menneskenes Ulykker, og at der hinsides hverken er Rum for Glæde eller Sorg. Er dette saa, hvorfor har Du da ikke, ved de udødelige Guder til dit Votum føiet den Bestemmelse, at de først skulde straffes med Pidskning.

Mon, fordi den porciske Lov forbyder det? men der er jo ogsaa Love, som byde, at man ikke maa aflive dømte Borgere, men tillade dem at gaa i Landflygtighed. Eller kanske det er, fordi det er værre at pidskes end at dræbes. Men kan da Noget være for slemt eller haardt, naar det gjælder Folk, som ere overbeviste om en saa stor Ugjerning. Men hvis det er, fordi de da vilde slippe for let, hvad Mening er der da i at respektere Loven i det Mindre, naar man tilsidesætter den i det Større.

Men, vil man indvende, hvem vil vel i det Hele dadle, hvad man maatte bestemme mod Høiforrædere. Jo, det vil Tiden, en kommende Dag og Skjæbnen, som styrer alle Folkeslag efter sit Lune. Hine ville visselig kun faa Straf efter Fortjeneste, hvilken nu deres Straf maa blive: men, forsamlede Fædre, betænk vel, at Eders Beslutning nu vil i Fremtiden kunne anvendes mod Andre. Alle slette Exempler have nemlig sit Udspring fra oprindelig gode; thi naar Magten kommer i slette og uvidende Folks Hænder, bliver den nye Fremgangsmaade, der egentlig blev anvendt mod Folk, som fuldstændig fortjente det, benyttet mod Uskyldige, der Intet have forbrudt.

Lacedæmonierne satte saaledes, da de havde overvundet Athenenserne, 30 Mand over dem, som skulde styre deres Stat. Disse indskrænkede sig i Begyndelsen til at lade de sletteste Borgere, som vare Gjenstand for Alles Had, henrette uden først at lade dem dømme; herover glædede Folket sig og sagde, at det skede med Rette. Men da Tøilesløsheden voxede lidt efter lidt, gave de sig til alt efter eget Godttykke at

dræbe gode og slette Borgere uden Forskjel og at skræmme de Øvrige ved Frygt for lignende Medfart. Nedsunkne i Trældom maatte Borgerne haardt bøde for sin taabelige Glæde. Da i vore Dage Sulla efter sin Seier lod henrette Damasip og andre Ligesindede, som havde svunget sig i Veiret, begunstigede af de forvirrede Forhold i Staten, hvem roste ikke da hans Optræden? Man fandt, at disse forbryderske Mennesker og urolige Hoveder, som ved sine Optøier havde afstedkommet Forstyrrelse i Staten, vare blevne dræbte med Rette. Dette blev imidlertid Begyndelsen til en Række af Ulykker. Thi naar Nogen fik Lyst paa en anden Mands Hus eller Landsted, tilsidst om det blot var et Husgeraad eller et Klædningsstykke, gjorde han sig Umage for at bringe vedkommende Eier paa Proscriptionslisten. Saaledes bleve de, hos hvem Damasips Død havde vakt saadan Glæde, lidt efter lidt selv slæbte bort, og ikke blev der Ende paa Myrderiet, førend Sulla havde tilfredstillet alle sine Tilhængeres Lyst paa Rigdom. Ikke er det imidlertid saa at forstaa, at jeg frygter lignende Følger nu under Marcus Tullius og i vore Dage: men der er i en stor Stat mange forskjellige Slags Folk. Til en anden Tid, under en anden Consul, som ligeledes monne have en Arme til sin Raadighed, kan der indtræffe en Forvirring i Begreberne om, hvad der er Ret; naar da Consulen i Kraft af det Exempel, man her vil give, af Senatet bemyndiges til at bruge Sværdet, hvem vil da kunne sætte Grændse eller Skranker for ham?

Vore Forfædre viste aldrig Mangel paa Klogskab og Dristighed, og ikke lode de sig af Stolthed afholde

fra at efterligne Andres Indretninger, naar de blot vare gode. Saaledes laante de af Samniterne Alt, hvad der hører til Soldaternes Bevæbning og af Etruskerne de fleste Embedsinsignier; kortsagt, forefandt de noget Hensigtsmæssigt et eller andet Sted, hos Bundsforvandte eller Fiender, søgte de at gjøre det efter hos sig selv med største Iver; de vilde heller efterligne end være misundelige over deres Fortrin. Men paa samme Tid optog de ogsaa den græske Skik at bruge Pidskning som Straf over Borgere og at tage Dødsstraf over Domfældte. Da nu Staten blev større og der sammen med forøget Folkemængde opstod stærke Partier, begyndte man at besvære Uskyldige med Retsforfølgelser og gjøre andre lignende Ting. Saa maatte man ty til porciske Love og andre lignende, som gave de Domfældte Lov til at vælge Landflygtighed. Dette finder jeg i Særdeleshed at være en vægtig Grund mod at gribe til en ny Forholdsregel. Dygtigheden og Visdommen har i Sandhed været større hos hine, som have hævet vort Lands Magt fra en ringe Begyndelse til saadan Høide, end den er hos os, som have Møie med at bevare, hvad de smukt have erhvervet.

Er det da min Mening, at de skulle gives fri, og at Catilinas Hær saaledes skal forøges? Ingenlunde; men mit Votum er det: at deres Formue skal confiskeres, de selv holdes i Fængsel omkring i de mægtigste Municipier, og at ikke Nogen i Fremtiden enten maa referere til Senatet eller forhandle med Folket angaaende disse Folks Skjæbne: at Senatet skal ansee enhver Forgaaelse herimod som Attentat mod Statens og Alles Vel.

Capitel 52.

Da Caesar havde endt sin Tale, sluttede de Øvrige sig om hinanden dels til Caesar dels til Silanus uden udførligere Begrundelse; men da Marcus Porcius Cato blev spurgt om sin Mening, holdt han følgende Tale.

Jeg er ikke istand til, forsamlede Fædre! at faa de to Ting til at passe sammen paa den ene Side vor nuværende farlige Stilling og paa den anden nogle af de her afgivne Stemmer. Det forekommer mig nemlig, at hine blot have talt om at straffe disse Mennesker, der have beredt Krig mod sit Fædreland, Forældre, Altere og Arner; men der er større Opfordring for os til at søge Sikkerhed mod dem, end til at raadslaa om deres Straf. Thi de øvrige Forbrydelser forfølger man med Straf, naar de ere begaaede; her gjælder det at forebygge, at der sker nogen Forbrydelse; ellers vil man forgjæves anraabe Domstolene om Bistand, naar Ulykken vel er skeet; kommer Byen først i disses Magt, bliver der Intet igjen for de Overvundne. Men ved de udødelige Guder! det er til Eder, jeg henvender mig, som altid have interesseret Eder mere for Eders Huse, Landsteder, Statuer og Malerier, end for Staten; hvis I ville bevare disse Ting, hvad Verd de nu end have, som I have hængt Eders Hu ved, hvis I ville vedblive uforstyrret at nyde disse Glæder, saa vaagner dog engang op og tager Eder af Statens Anliggender! Der handles ikke om Statsindtægterne, ikke om de Bundsforvandtes Forurettelser: selve vor Frihed og vort Liv staar paa Spil. Jeg har holdt mange Taler, forsam-

lede Fædre! i denne Forsamling, jeg har ofte klaget over vore Medborgeres Ødselhed og Havesyge, og jeg har for den Sags Skyld faaet mange Mennesker til Fiender. Da jeg selv aldrig tillod mig nogen Afvigelse fra det Rette, havde jeg ikke let for at bære over med Andres Forbrydelser. Men, skjønt I kun agtede lidet paa, hvad jeg sagde, gik dog Alt godt i Staten: de rige, mægtige Forhold bevirkede, at Ligegyldigheden for det Almene ikke havde farlige Følger. Men nu gjælder det ikke, om Sædernes Tilstand er, som den burde, heller ikke er Spørgsmaalet om, hvor stort og mægtigt vort Land er, men om Alt dette, hvad man nu synes derom, skal vedblive at være vort, eller om vi skulle dele det med Fiender. Og under saadanne Omstændigheder kommer man og taler om Mildhed og Barmhjertighed!

Alt forlængst have vi forsand tabt de rette Benævnelser paa Tingene; fordi det at bortødsle fremmed Gods kaldes Gavmildhed og Dristighed til at gjøre Ondt — Kjækhed, derfor staar Staten ved Afgrundens Rand. Lad dem længe nok, siden Tidens Tone engang er saa, være gavmilde med Bundsforvantes Eiendom, lad dem være overbærende med dem, der bestjæle Skatkammeret, — men med vort Blod skulde de dog ikke ødsle og ved sin Skaansel mod nogle faa Forbrydere, ødelægge alle gode Borgere. Gajus Caesar har nylig holdt et smukt og zirligt Foredrag i denne Forsamling om Liv og Død; han anseer naturligvis de gjængse Forestillinger om Underverdenen for falske, de nemlig, at de Onde ere skilte fra de Gode og at deres Opholdssted er fælt, uhyggeligt, hæsligt og skræk-

keligt. Derfor stemte han for, at deres Formue skulde confiskeres, og de selv holdes i Varetægt rundt om i Municipierne, frygtende for, kan jeg tænke, at de, om de bleve i Rom, skulde befries med Mægt af de Sammensvorne eller af en leiet Skare. Ret som om der blot i Rom fandtes slette og forbryderske Mennesker og ikke meget mere i hele Italien, eller som om ikke Forvovenhed formaaede meest der, hvor Kraften til at gjøre Modstand var mindst.

Derfor er i Sandhed denne Forholdsregel uden Virkning, hvis han virkelig frygter disse Folks Farlighed; men, er han den Eneste, som ikke frygter under en saa almindelig Skræk, saa er det des nødvendigere, at jeg nærer denne Frygt til Bedste for Eder og mig selv. Naar I derfor skulle fatte en Bestemmelse om Lentulus og de Øvrige, saa værere forvissede om, at I samtidigen beslutte om Catilinas Armees og alle de Sammensvorne. Jo skarpere I nu tage Sagen, des ringere vil disses Mod blive; se de derimod, at I blot vise det mindste Tegn til Svaghed, ville de Alle strax strømme til, fnysende af Mod. I maa ikke tro, at det kun er ved Vaabenmægt, vore Forfædre have hævet vor oprindelig ubetydelige Stat til en saadan Høide. Hvis det forholdt sig saa, vilde dens Stilling være saa god som nogensinde; thi vi have langt flere Bundsforvandte og Borgere, desuden langt flere Krigsfolk af al Slags, end hine. Men det var andre Ting, som betingede hines Storhed, og som fattes os, Arbeidsomhed hjemme i Landet selv og et retfærdigt Herredømme i Udlandet, under Raadslagningen et roligt Sind, der ikke var forblindet af Lidenskab eller ned-

trykt af ond Samvittighed. Istedetfor dette have vi Ødselhed og Havesyge, et udtømt Skatkammer, men Rigdom hos Privatmænd; vi jage efter Rigdom og hengive os til Uvirksomhed: al Forskjel mellem gode og slette Mennesker er ophævet; den, der beiler til Folkegunst, faar alle de Belønninger, som burde tilfalde den fortjente Mand. Og heri er Intet besynderligt: naar den Enkelte kun forfølger personlige Øiemed, naar I hjemme tænke paa Eders Nydelser, her i Senatet paa Penge og Popularitet, er det en Selvfølge, at der sker Attentater paa en Stat, som Ingen tager sig af. Men herom vil jeg ikke mere tale. Borgere, tilhørende den høiere Adel, have sammensvoret sig om at opbrænde sin Fædreby; de opfordre vore værste Fiender, Gallerne, til at deltage i Krigen, Oprørernes Høvding er med sin Hær i en truende Nærhed, og I nøle endnu og betænke Eder paa, hvad I skulle gjøre med Høiforrædere, der ere grebne indenfor vore Mure? Det er vel da under disse Omstændigheder det Bedste at vise Medlidenhed og endog lade dem slippe ud med Vaaben i Haand; det er jo blot nogle ganske unge Mænd, som af Ærgjerrighed have ladet sig forlede til ubesindige Skridt. Men denne Mildhed og Medlidenhed vil forsand blive til vor Fordærvelse, naar hine vel faar fat paa Vaaben. Tingen er kanske, at I nok finde Sagen slem, men ikke frygte den.

Tvertimod; I frygte den meget; men Slaphed og Mangel paa Fremfærd er Skyld i, at I nøle, idet den Ene venter paa den Anden, stolende, kan jeg tænke, paa de udødelige Guder, som ofte have reddet vort Land i de største Farer. Det er ikke ved Løfter og

qvindagtige Bønner, at man erholder Gudernes Bistand; men naar man er aarvaagen, virksom og selv bruger sin Forstand, gaar Alt godt; det er forgjæves at anraabe Guderne, naar man hengiver sig til Lædighed og Uvirksomhed; da ere de fortørnede og fiendske.

I vore Forfædres Tid under en Krig med Galernerne lod Titus Manlius Torquatus sin Søn henrette, fordi han mod Ordre havde indladt sig i Kamp med en Fiende, og hin ædle Yngling maatte med sit Liv bøde for sit ustyrlige Mod, og I nøle med, hvad Beslutning I skulle fatte i Anledning af Høiforrædere, som have næret saa gruelige Planer? Det er naturligvis deres Levnet for Øvrigt, som gjør det umueligt at tiltro dem saa forbryderske Hensigter. Dette er dog langt fra Tilfældet, og I maa gjerne for mig vise Lentulus's høie Stilling ethvert Hensyn, saasandt han nogensinde selv viste saadant enten mod sin Ære, sit Omdømme blandt Folk eller mod nogen Guder og Mennesker; I maa gjerne vise Overbærenhed mod Cethegus af Hensyn til hans Ungdom, hvis det ikke var anden Gang, han paaførte sit Fædreland Krig. Thi om Gabinius, Statilius og Caeparius vil jeg ikke tale; hvis de nogensinde havde havt Respekt for Noget i Verden, vilde de ikke have indladt sig paa saadanne Planer mod Staten. Kortsagt, forsamlede Fædre, hvis det, ved Herkules, gik an her at udsætte sig for at begaa et Feilgreb, skulde jeg gjerne rolig see paa, at Erfaringen blev Eders Tugtemester, siden I ikke ville høre min Tale; men Fare truer os fra alle Sider. Catilina staar ikke mange Skridt fra os med en Hær; andre Fiender findes indenfor Stadens Mure og i

dens iudre Dele; Alt, hvad vi beslutte og foretage, vil strax blive bekjendt; des større Opfordring have vi til at skynde os. Mit Votum er derfor følgende: at da Staten ved forbryderske Borgeres skjændige Planer er geraadet i den største Fare, og da disse ved Angivelse af Titus Volturcius og de allobrogiske Gesandter ere overbeviste om og selv have tilstaaet, at de have beredt Drab, Ildebrand og andre skjændige og gruelige Ting mod sine Medborgere og sit Fædreland, at der da, som Skik var hos vore Forfædre, skal tages Dødsstraf over disse Folk, der have gaaet til Bekjendelse, som om de vare grebne paa frisk Gjerning i en Capitalforbrydelse.

Capitel 53.

Da Cato havde sat sig, roeste alle Consularer og ligeledes en stor Del af Senatet hans Votum under stærke Lovprisninger af hans høie Mod; medens de gjøre hinanden gjensidige Bebreidelser for Feighed, anføre de Cato som Exempel paa en udmærket og stor Borger; Senatsbeslutningen bliver da i Overeensstemmelse med hans Votum.

Men ved at læse og høre om de mange herlige Bedrifter, som Romerfolket har udført i Krig og Fred, tillands og tilvands, faldt det mig tilfældigvis ind at lægge Mærke til, hvad der i Særdeleshed har gjort saa store Bedrifter muelige. Jeg vidste, at de ofte med en liden Haandfuld Folk havde bundet an med store fiendtlige Hære; jeg vidste, at de med sine smaa Hjælpebidler havde ført Krige med mægtige

Konger, at de desuden ofte havde maattet friste voldsomme Lykkens Omvexlinger, at de have staaet tilbage for Grækerne i Veltalenhed og for Gallerne i Krigshæder. Og efter mange Overveielser stod det klart for mig, at det var nogle faa fremragende Borgere, hvis Dygtighed det Hele skyldtes, og hvis Verk det var, at de Fattige overvandt de Rige, de Faa de Mange. Men efterat Samfundet var blevet fordærvet ved Overdaadighed og Uvirksomhed, var det nu omvendt Staten, der ved sin Storhed kunde bære Feltherrers og Øvrighedspersoners Laster oppe, og ligesom en Moder, der ikke kan føde meer, frembragte Rom ikke gjennem lange Tider en eneste Mand, der virkelig kunde kaldes en fremragende Personlighed. Men i min Tid fandtes igjen to Mænd af overlegen Dygtighed, men forskjellig Character, nemlig Marcus Cato og Gajus Caesar; og ikke er det min Agt at forbigaa dem med Taushed, uden at give et Indblik i deres Character og Væsen, saagodt jeg kan, siden Omstændighederne engang have ført dem paa min Vei.

Capitel 54.

Disse vare da altsaa næsten hinandens Ligemænd med Hensyn til Byrd, Alder og Veltalenhed; de havde en lige ophøiet Tænkemaade og vare lige berømte, om end paa forskjellig Maade. Medens Caesar opnaaede Storhed ved Velgjerninger og Gavmildhed, opnaaede Cato det Samme ved sin udadlelige Vandel. Ved Mildhed og sit gode Hjerte var hin bleven berømt; Strengthed havde skaffet denne hans Anseelse.

Caesar havde vundet Berømmelse ved at give, hjælpe og tilgive; Cato ved aldrig at vise nogen Begunstigelse. Den Ene var de Ulykkeliges Tilflugt, den Anden de Ondes Skræk: blev hin roest for sin Vennessælhed, blev denne det for sin Ubøielighed. Kortsagt Caesar havde gjort sig til Princip at arbeide, at vaage, at opofre sig for sine Venners Anliggender med Forsømmelse af sine egne, ikke at afslaa Noget, som kunde være Gjenstand for Gave: for sin egen Person ønskede han en vigtig Commando, en Armee og en ny Krig, hvor han kunde gjøre sine Talenter gjældende. Cato beflittede sig derimod paa Selvbeherkelse, paa det Sømmelige og fremfor Alt paa Streng-
hed. Han søgte ikke at kappes med de Rige i Rigdom, heller ikke med Complotmagere i Rænker, men med den Arbeidsomme i Dygtighed, med den Dydige i Sædelighed, med den Redelige i Uegennyttighed; han vilde hellere være end synes god; jo mindre han saaledes søgte Berømmelsen, i des rigere Maal blev den ham til Del.

Capitel 55.

Efterat, som meldt, Senatet var gaaet over til Catos Votum, ansaa Consulen det for bedst strax at afgjøre Sagen endnu samme Nat for at forebygge enhver Urolighed i Løbet af denne. Han befaler derfor Triumvirerne at træffe de forberedende Skridt til Henrettelsen; efterat have udstillet Vagt fører han selv Lentulus i Fængsel og Prætorerne de øvrige Fanger. Der er et Sted i Fængslet, som kaldes Tullianum, som

ligger lidt til Venstre omtrent 12 Fod under Jorden. Dette er fra alle Kanter omgivet af Vægge uden Døre i, og ovenpaa dette er der et hvælvet Kammer, som er dannet af Stenbuer; desuden er det fælt og skrækkeligt ved Smuds, Stank og Mangel paa Lys. Efterat Lentulus var kastet ned her, blev han kvalt af de dertil beskikkede Bødler. Saaledes fandt hin Patricier af Corneliernes høiadelige Slægt, en Mand, som havde beklædt Consulatet i Rom, en Død, der var hans Character og Handlinger værdig. Cethegus, Statilius, Gabinius og Coeparius bleve ogsaa henrettede paa samme Maade.

Capitel 56.

Medens dette foregik i Rom, danner Catilina af hele Skaren, hvoraf han selv havde medbragt en Del, medens Resten var samlet af Manlius, to Legioner og gjør Cohorterne saa talrige, som hans Soldaters Antal tillod det; derpaa havde han ligelig fordelt de nye Frivillige og de gamle Kammerater efterhaanden, som de vare komne til Leiren, saa at han inden kort Tid havde sine Legioner fuldtallige, skjønt han fra først af ikke havde havt meer, end 2000 Mand. Men af den hele Mængde var omtrent en Fjerdepart rustet som virkelige Soldater. De Øvrige havde taget de første de bedste Vaaben, saa at Nogle bare Spær eller Landser, Andre tilspidsede Pæle.

Men da Antonius nærmede sig med sin Hær, lagde Catilina sin Marsch over Bjergene, snart med Retning mod Rom og snart mod Gallien uden at give Fienderne

Anledning til Slag. Han haabede med det Første at faa stor Tropestyrke, naar de S sammensvorne i Rom bragte Planen i Udførelse. Imidlertid afviste han Slaver, hvoraf i Begyndelsen store Masser strømmede til ham, idet han stølede paa S sammensværgelsens egen Styrke og forøvrigt fandt det uforeneligt med sine Planer, at det skulde faa Udseende af, at han gjorde Rømlinger af Slaver til Medforbundne i en Sag, der angik romerske Borgere.

Capitel 57.

Men da der var kommet Underretning til hans Leir om, at S sammensværgelsen var røbet i Rom, og at Lentulus, Cethegus og de Øvrige, jeg før har omtalt, vare henrettede, deserterede de Fleste, som vare lokkede til at deltage i Oprøret ved Udsigt til Plyndring eller Lyst til Omvæltninger. De Gjenblevne fører Catilina over uveisomme Bjerge i store Dagsmarscher til det Pistoriensiske District i den Hensigt hemmelig at flygte over til Gallien ad Tværveie. Men Quintus Metellus Celer stod med tre Legioner under sin Commando i Picenum og formodede, at Catilina paa Grund af sin vanskelige Stilling netop nærrede den før omtalte Plan. Da han derfor af Overløbere fik Underretning om hans Marsch, brød han skyndsomt op og slog Leir ved selve Foden af Bjergene paa det Punkt, hvor Catilina maatte komme ned, naar han ilede til Gallien. Dog var ikke Antonius langt borte, saasom han med sin store Hær kunde marchere raskere nede paa Sletten under sin Forfølgelse af den Flyg-

tende. Men da Catilina saa sig afskaaren ved Bjerge og fiendtlige Tropper, besluttede han snarest mueligt at binde an med Antonius. Naar han nemlig tog i Betragtning, hvor uheldig det var gaaet i Rom, og hvor haabløst det var at tænke paa Flugt eller paa yderligere Forstærkning, fandt han det at være det Bedste, han kunde gjøre under saadanne Omstændigheder at forsøge Krigslykken. Derfor sammenkaldte han sine Folk til et Møde og holdt følgende Tale.

Capitel 58.

Soldater! Jeg ved fuldt vel, at Ord ikke skabe Tapperhed, og at en Feltherres Tale ikke kan forvandle feige og frygtsomme Tropper til modige og kjække. Enhver pleier at vise saa stort Mod i Kri-gen, som findes i hans Natur og Character; det er forgjæves at opmuntre den, hvem ikke Udsigt til Berømmelse eller Farer sætter Mod i; boer Frygt i Hjertet, er Øret døvt. Men jeg har kaldt Eder hid for at give Eder nogle Raad og tillige for at forklare Eder Aarsagen til min Plan. I vide da, Soldater! hvor stor en Skade Lentulus's Uvirksomhed og Feighed tilføiede ham selv og os, og hvorledes jeg ikke kunde drage til Gallien, derved at jeg ventede paa Forstærkning fra Byen.

I forstaa altsaa Alle ligesaagodt, som jeg selv, Sagernes nuværende Stilling. To fiendtlige Hære spærre os Veien, den ene i Retning af Rom, den anden i Retning af Gallien; om vi end havde aldrig saa stor Lyst, tillader ikke Mangel paa Korn og andre

Ting os at blive længere her; hvorhen vi end bestemme os for at drage, maa vi bane os Vei med vort Sværd. Derfor opfordrer jeg Eder til at være kjække og uforfærdede og til at erindre, naar I begynde Slaget, at I bære Rigdom, Hæder, Berømmelse, desuden Frihed og Fædreland i Eders Haand og Væрге. Hvis vi seire, vil ingen Fare mere true os, vi ville faa rigelig Tilførsel, Kolonier og Municipier ville aabne sine Porte for os; men hvis vi vige af Frygt, vil Alt vende sig mod os; ei vil noget Sted eller nogen Ven beskytte den, hvem hans Vaaben ikke kunde beskytte. Desuden, Soldater! drives ikke de af den samme Nødvendighed, som vi: vi kjæmpe for Fædreland, Frihed og Livet, medens hine kjæmpe for enkelte Mænds Magt — uden selv at have nogen Interesse deri. — Angriber derfor med des større Dristighed, ihukommende Eders fordums Tapperhed! I kunde jo have fristet et Liv, fuldt af Skjændsel i Landflygtighed, Nogle kunde være forblevne i Rom og levet af Hjælp fra Andre efter Tabet af sit eget Gods; men fordi I fandt dette vanærende og utaaleligt for Mænd, have I besluttet Eder til at tage dette Parti. Ville I nu komme vel fra det, kræves Dristighed; kun den Seirende kan ombytte Krig med Fred. Thi at haabe Redning ved Flugt, naar man har vendt de Vaaben, man har til at beskytte sit Legeme med, bort fra Fienden, det er jo Galskab. I et Slag ere altid de meest udsatte for Fare, som frygte meest; Dristighed derimod forhøier Modstandskraften. Naar jeg betragter Eder, Soldater! og naar jeg tænker paa Eders Bedrifter, nærer jeg stort Haab om at seire.

Eders Character, Alder, Tapperhed og endelig den fortvivlede Stilling, der kunde skabe Helte selv af Frygt-somme, styrker mig i dette Haab. Thi paa Grund af det snevre Terrain kan Fienden ikke benytte sin Mængde til at omrin geos. Men hvis Skjæbnen skulde vise sig ugunstig mod Eders Tapperhed, saa sørger dog for, at I sælge Eders Liv saa dyrt, som mueligt, og at I ikke lade Eder fange for at slagtes som Kvæg heller end paa Mænds Viis at kjæmpe og gjøre Seieren blodig og sørgelig for Fienderne.

Capitel 59.

Da han havde holdt denne Tale, giver han efter et lidet Ophold Signal til Angreb og fører sine ordnede Geledder ned paa en Slette; derpaa lader han Hestene føre bort, for at Soldaterne skulde blive modigere, naar Faren blev lige for Alle; selv er han ogsaa tilfods og ordner sin Hær som bedst efter Beskaffenheden af Stedet og sine Troppers Antal. Thi da der var en Slette mellem Bjergene tilvenstre og det klippefulde Terrain paa høire Side, stiller han otte Cohorter i Fronten og de øvrige Afdelinger noget trangere i Reserve. Disses Centurioner, lutter udvalgte Folk og de udtjente Soldater fører han frem i Fortræffen tilligemed de bedste af de simple Soldater, som vare ordentlig væbnede. Gajus Manlius giver han Kommandoen paa høire Fløi og en vis Fæsulaner paa venstre; selv stiller han sig med sine Frigivne og Kolonisterne nær Fanen, den samme, som Gajus Marius skulde have havt i sin Armee under Krigen med Cim-

brerne. Men paa den anden Side overdrager Gajus Antonius, som led af Smerter i Fødderne og derfor ikke personlig kunde deltage i Slaget, Anførselen til sin Næstkommanderende, Marcus Petrejus. Denne stiller Veterancohorterne, som han havde udskrevet i Anledning af Oprøret, i Fronten og bag dem den øvrige Hær i Reserve; selv rider han om blandt Folkene og, idet han nævner de Enkelte ved Navn, taler han med dem, opmuntrer dem, og beder dem erindre, at de kjæmpe mod ubevæbnede Røvere for Fædreland, for Børn, for Altere og Arner.

Da han var gammel Militær og i mere end tredive Aar havde gjort Tjeneste i Armeen med stor Hæder, som Soldatertribun, Præfect, Legat og Prætor, kjendte han de Fleste personlig og havde merket sig deres Bedrifter; ved at omtale dem søgte han at opflamme sine Soldaters Mod.

Capitel 60.

Men da Petrejus havde undersøgt Alt, lader han give Signal med Trompeten og befaler Cohorterne at rykke langsomt frem; det Samme gjør den fiendtlige Hær. Men efterat man¹ var kommen saalangt frem, at de Letbevæbnede kunde begynde Kampen, storme de under høit Raab løs paa hverandre og gribe strax til Sværdet uden først at bruge sine Kastespyd. Veteranerne trænge med sin gamle Tapperhed heftig ind under Haandgemæng; hine gjøre Modstand uden at lade sig skrække, og der opstaar en heftig Kamp. Imidlertid farer Catilina med nogle letbevæbnede Folk

om i Fortræffen, bringer de betrængte Hjælp, henter friske Folk istedetfor de saarede, har sin Opmerksomhed henvendt paa Alt, bestaar selv mangan Kamp og nedlægger ofte en Fiende; kortsagt han opfyldte paa een Gang en dygtig Soldats og en god Anførers Pligter. Da Petrejus saa, at Catilina, hvad han ikke havde tænkt sig, gjorde en kraftig Modstand, førte han sin Livvagt lige løs paa Fiendernes Centrum og anrettede et Blodbad paa dem, der nu geraadede i Forvirring og kun hist og her gjorde Modstand; derpaa angreb han fra begge Sider de Øvrige i Flanken. Manlius og Fæsulanern falde, kjæmpende i forreste Række.

Da Catilina seer, at hans Tropper ere drevne paa Flugt, og han selv er ladet tilbage med nogle Faa, styrter han, ihukommende sin Byrd og forrige Stilling, ind i Fiendernes tætteste Skarer og finder der kjæmpende Døden.

Capitel 61.

Da Slaget var forbi, kunde man rigtig see, hvilke modige og dristige Folk, der havde været i Catilinas Hær. Thi saagodtsom uden Undtagelse dækkede Enhver, efterat have ladet sit Liv, med sit Legeme den Plads, han under Kampen havde indtaget. Kun nogle Faa, som Livvagten havde sprængt fra hverandre, vare faldne lidt borte fra sin Plads, men alle dog med Saar i Brystet. Catilina derimod blev funden langt borte fra sine Folk mellem de fiendtlige Lig, medens han endnu gav svage Livstegn. Hans Aasyn bar

Præget af den samme Vildhed, som havde udmerket ham i levende Live. Kortsagt, der blev ikke taget en eneste fribaaren Borger tilfange i Slaget eller paa Flugten, da man hverken havde givet eller modtaget Pardon. Seieren var dog langt fra glædelig for Romerfolkets Armee; den havde kostet meget Blod, da netop de kjækkeste Soldater vare faldne i Kampen eller vare haardtsaarede. Mange, som havde gaaet ud af Leieren for at bese sig eller for at plyndre fandt ved at rode om blandt de fiendtlige Lig snart en Ven, snart en Gjæsteven eller en Beslægtet; Nogle fandt ogsaa sine personlige Uvenner. Saaledes herskede der forskjellige Stemninger omkring i den ganske Hær: Fryd og Bedrøvelse: Sorg og Glæde.

Anhang.

Nogle Meddelelser om Skolen i Schweiz

(navnlig i Kanton Zürich) og om enkelte dermed

i Forbindelse staaende Forhold.

(Ved H. W. Ottesen, Adjunct).

Da vort Publicum, i al Fald den Del af samme, som interesserer sig for Skolen og dens Gjerning, ved Statsraad Brochs lærerige og især i statistisk Henseende værdifulde Meddelelser om Skolerne, navnlig de lavere i flere af Schweiz's østlige Cantoner, maa antages allerede at være noget inde i disse Forhold, kan jeg her indskrænke mig til de mere almindelige Bemærkninger, hvortil Betragtningen af schweizeriske Skoleforhold giver Anledning, og behøver kun at dvæle lidt mere specielt ved Züricherskolen, som Statsraaden ikke har draget indenfor Kredsen af sine Iagttagelser.

De forskellige Kantoner have nemlig, som bekjendt, sit Skolevæsen ordnet paa forskjellig Maade; dog kan man sige, at man i Grundtrækkene og mere og mere for hvert Aar i Enkeltheder søger at nærme sig det Mønster, som Schw. selv indrømme, Zürich har givet paa en liberal og paa samme Tid kraftig Skoleorganisation. Under en Maanedes Ophold i Zürich forrige Sommer havde jeg Anledning til at lære denne at kjende, og kaldes Z. og det med Rette Schweiz's Athen, har det vist ikke mindst den storartede Maade, hvorpaa Universitet, Polyteknikum og Skolen ere udstyrede, at takke derfor.

Idet jeg altsaa om Mangt og Meget kan henvise til Statsraad Brochs mere objective Fremstilling og lade

megen Detail uomtalt, skal jeg her indskrænke mig til at gennemgaa, hvad vi f. Ex. kunne tage efter og bruge under vore Forhold og hvad ikke*) og i det Hele kortelig gjøre Rede for de Indtryk, jeg har modtaget, de Iagttagelser, jeg personlig har kunnet gjøre — for hvad det forekommer mig, jeg har lært af Nyt ikke ved at læse Fremstillinger deraf i Bøger, hvortil der er god Adgang, da der hvert Aar indsendes nøiagtige Jahresberichte fra enhver Schulbehörde til Cantonalregjeringen, der lader forfatte en Oversigt over det Hele, men ved at gaa om og se med egne Øine og samtale med Fagmændene selv. Jeg maa da paa Forhaand erklære mig derhen, at jeg egentlig ikke har fundet saa Meget, som vi kunne tage efter, især under Forudsætning af, at vi ikke ville (eller paa Grund af manglende Midler ikke kunne) adoptere det hele System. Naturligvis kunne vi uafhængig deraf optage enkelte Ting f. Ex. Ordningen af Religionsundervisningen, idet i Almindelighed blot den bibelske Historie læses paa Skolerne, medens den dogmatiske Del overtages af Præsterne, at classisk Skole og Realskole holdes skarpt udskilte fra hinanden, saa at den latinske Skole (Gymnasium) faar sin Afslutning ved Universitetet og Realskolen (Industri-schule) sin i Poly-

---

*) Skjønt der findes saa megen Lighed mellem Norge og Schweiz navnlig i Naturomgivelser og deraf betingede Folkekarakter, har dog den ulige historiske Udvikling ladet fremkomme en Forskjel i Institutioner, Levesæt og Tænkemaade, som man finder større, jo længere man trænger ind til Forstaaelsen af det hele schweiziske Liv.

Som ofte, synes Meget saa eensartet ved første Øiekast, som nærmere beseet endog er det Modsatte. Derfor bør naturligvis altid raade den største Forsigtighed ved at indrette Noget efter andre Landes Mønster; hvad der er gavnligt for dette eller hiint Land, vilde overført til os virke skadeligt, fordi visse Forudsætninger fattes.

teknikum — Fremdeles kan nok saadan Ordning, som at ingen Undervisning i fremmed Sprog paabegyndes før Folkeskolens Afslutning ved det fyldte 12te Aar fortjene at tages til Eftertanke hos os, hvor man hyppig i det 9de og 10de Aar paabegynder Læsning i al Fald af Tydsk. — Den Læsebog, som benyttes paa Folkeskolen, er fuld af Stof, og i Historie, Geografi, men især i Naturbeskrivelse erhverves ikke saa liden Indsigt.

De mange Slags Specialskoler ere og skikkede til at vække Opmærksomhed, skjønt de jo forudsætte Tilstedeværelsen af Midler, hvorover vi ei raade og hvoraf de fleste ere fremkomne ved Legater; at legere Midler til Skoler synes næsten at være gaaet ind i Sæderne, saa at man hyppig i Aviserne ser Beretninger om et eller andet Legat, en eller anden Sum, givet til Undervisningens Fremme (hyppig af Schweizere, som ere bosatte i Udlandet, til den Skole, hvor de modtog sin Skoledannelse). Det indskjærpes og i alle Skoleinstruxer at have særlig sine Bestræbelser rettede paa at erhverve Skolefonds rimeligvis med den Bagtanke, derved at befri Communen for directe Udlæg. Flere smaa Sportler og Bøder, som andre Steder tilfalder Fattigvæsenet, der navnlig i Z. ikke mere end netop kjendes af Navn, flyde her ind i Skolekassen; Enhver, som indgaar Ægteskab (og dette tillades i enkelte Cantoner Ingen, hvis Forældre eller som selv har modtaget Understøttelse — uden Tilbagebetaling af samme) maa betale 5 frcs. til sin Communes Skolecasse o. a. dsl. Ikke maa man dog tro, at ikke Schweizere ved, at Barmhjertigheden begynder hjemme; men om han af efterladte 100,000 frcs. legerer f. Ex. 500 frcs. til et Skolefonds, kunne Børnene ikke beklage sig; Velværet og privat Formue er desuden neppe nogetsteds saa almindelig, som her og det ikke blot paa Grund af blomstrende Industeri, men ogsaa fordi man

passer saa godt paa, hvad man har og saa sjelden af Forfængelighed lader sig henrive til at leve over Evne.

Særlig bør den Kjendsgjerning fremhæves, at man baade i Latin og især i Græsk*) driver det langt videre end hos os, hvor selv Niveauet i Latin aldrig synderlig høit, i de senere Aar siden Artiumsstilens Afskaffelse er gaaet betydelig ned. Latinlærerne baade i Zürich og Bern forundrede sig meget, da jeg oplyste dem om, at man hjemme hos os havde valgt Oversættelse og ikke Stil til Modenhedsprøve i Latin. — Undervisningen i Historie drives efter kortfattede Lærebøger, men saa skrive Eleverne Meget op at den udførlige Gjennemgaaelse. Fordringerne i Geografi ere her, som ellers i Udlandet, mindre end hos os; det Samme gjælder i endnu høiere Grad om Religionsundervisningen.

Lærernes Stilling og Vilkaar (som da Embedsmændene overhovedet) afvige ikke lidet; i Bern er deres Stilling baade daarlig og usikker, hvorfor Lærerne her gjerne ere misfornøiede Folk og ivrige radicale Politikere; i Zürich derimod er den meget bedre, skjønt Lærerne ved Folkeskolen i Byen selv mente sig at være slettere stillede, end deres Colleger paa Landet, da Gagerne ikke udjevnede Forskjellen mellem Levestedernes Dyrhed.

I Bern f. Ex. ere ogsaa Lærerne saavel som Rektor underkastede fornyet Valg hvert 6te Aar; saaledes traf jeg til min Forundring en ganske ung Mand (26 Aar), som Rektor ved Kantonskolen i Bern; ved sidste Valg var den gamle Rector ikke bleven gjenvalgt; man vilde

---

*) Jeg hørte saaledes Dr. Frey (for Tiden Rector i Zürich) gennemgaa Lysias's Taler i øverste Klasse; Examinationen gjaldt næsten blot Mening og Sammenhæng, ikke som hos os paa Grund af, at Examen artium tages ved Universitetet, selv paa øverste Trin Grammatikkens Elementer og Redegjørelse for Former.

prøve nye, friske Kræfter og tog saa Skolens Mathematiklærer, der var født Genfer, havde studeret ved Universitetet i Berlin og senere taget Examen ved den polytechniske Skole i Zürich. Man havde fundet sig vel tjent dermed, sagde en af Skolens Tilsynsmænd, som netop havde jour de Gange, jeg besøgte Kantonskolen. Denne Mand, der kunde minde En om en af de spartanske Ephorer, var meget nærgaaende i sin Kontrol, der overhovedet öves langt strengere baade i Bern og i Zürich fra de Overordnedes Side, end vi hos os have Ide om. Den forrige Rector gik tilbage til at docere sit Fag og faar fremdeles sin Betaling efter Timetallet (dog er der stigende Skala for de ældre Lærere). Nu! dette synes efter vore Begreber en meget betænkelig Indretning, som i flere Henseender maa virke demoraliserende; i pekuniær Hensende gjør det dog ikke directe saa meget; Embedsbolig haves nemlig her ligesaalidt som i Zürich, da hele Skolebygningen blot bestaar af Klasseværelser, og den Lærer, som bliver Rector, faar foruden sin tidligere Timebetaling blot 400 frcs. (omtrent 70 Spd.) i extra Godtgjørelse for sine Rectorforretninger. Imidlertid gjør det dog vel noget mere indirecte; saaledes var den nuværende Rector i Bern tillige Inspektør ved „les écoles jurassiennes“ i det til Kanton Bern hørende fransktalende Distrikt, hvorfor han faar Extrabetaling, og Rectorstillingen forhjælper kanske og den, der er populær, til andre Biindtægter.

Dette Valg af Lærere og Rectorer paa 6 Aar har man, som en mere demokratisk Indretning, tænkt at efterligne under den (1868) paagaaende Forfatningsrevision i Kanton Zürich. Under sidste Vinters økonomiske Tryk (høie Kornpriser) havde, som det gjerne gaar, Misfornøielsen kastet sig paa Politiken; man mente, at Ulykken skrev sig fra slet Styrelse og mindre betryggende Forfatningsformer; en voldsom Agitation paafulgte,

og man forlangte, at det indirecte Demokrati skulde afløses af det direkte, hvor Folket delegerer Mindre af sin Magtfulde til sine Deputerede og selv afgjør saa Meget som mulig i sine Primarforsamlinger. Om denne Revision er dreven igjennem senere, savner jeg Underretning; man mente, det var tvivlsomt, om det vilde lykkes det radicale Parti at gennemføre sit Program; i al Fald troede Kantonskolens Lærere, at de for sit Vedkommende vilde slippe for det bernske System med Valg paa 6 Aar.*)

En anden stor Ulempe ved Skolerne ere de overfyldte Klasser; paa Folkeskolen, der, som før bemærket, saavel for Gutter som Piger varer til det fyldte 12te Aar, ere Klasser paa over 40 det Sædvanlige; men selv paa Cantonskolen og det endog i de høiere Klasser stiger Tallet ofte ikke lidet over 30. Lærerne vare og fulde af Beklagelser over dette Forhold; men det økonomiske Hensyn er i de fleste saadanne Tilfælder det Afgjørende, og ofte er Lærernes Løn stigende med Elevernes Antal, saa de selv i pecuniær Henseende ere bedst tjente med saadan Ordning.

At Lærernes undervisende og opdragende Indflydelse i saa talrige Klasser ikke kan komme til at virke saa intenst paa den enkelte Elev, som hvor Discipelan-

---

*) Hvad der garanterer Schweiz mod Radicalismens Udskei-
 elser, er vistnok især det Baand, som Hensynet til de
 Schweiz omgivende monarkiske Stormagter paalægger.
 Paa et Arbeidermøde i Zürich (Aviserne anførte undskyldende,
 at det meest var indflyttede tyske Arbeidere) hørte jeg Doctriner
 saa communistiske, som vel neppe have lydt siden 1848. „Die sociale
 Frage“ stikker truende sit Hoved op, hvergang Dyrtid og
 Arbeidsløshed kaste Misstemning ind blandt Masserne, og selv
 den sindige og intelligente Schweizerarbeider er da ikke at lide
 paa, som det viste sig i Genf 1863, da Forbundsregjeringen maatte
 sende Tropper hen for at kue Bevægelsen.

tallet er mindre, siger sig selv, skjønt Resultatet her og i Tydskland vistnok paa Grund af Skolemestrenes ubestridelige Dygtighed og Energi er bedre, end Tilfældet vilde blive hos os. Flere af Lærerne beklagede sig bittert over sin Stilling, navnlig i Canton Bern, hvor Gjerrighedsaanden og Gnieragtigheden ikke, usædvanlig ellers i Schweiz, er stærkest udpræget.*)

Forresten er en Skolelærers Stilling langt mere anseet, end i de fleste andre Lande, og Skolens hele Gjerning omfattet med mere Interesse og Respekt, end kanske nogetsteds i Europa, saa at der blev mig fortalt flere Exempler paa Folk med ikke ubetydelig Privatformue, der gik ind som Lærere paa Folkeskolen.

Den større Agtelse, Lærernes Stilling medfører, bøder altsaa meget paa de ofte knappe Lønninger. Underligt nok har man i dette økonomiske Land ikke grebet til den Udvei at anvende Lærerinder, ikke engang i synderlig Udstrækning i Pigeskoler, skjønt Udgifterne til Lærerlønninger, hvad Amerikas Exempel viser, derved vilde gaa betydelig ned.

I det Hele vilde man urettelig drage nogen Parallel mellem Embedsmændenes Stilling der og her hos os eller fra Forholdene i Schweiz hente noget Præjudicat for at beskjære vore Embedsmænds Gager. De republikanske Forhold og man kan lægge til den demokratiske Misundelse have nemlig medført, at Embedsmændenes Vilkaar mere og mere nærme sig de atheniensiske og de gamle Republikers, da Embedsmændene ikke alene vexlede aarlig, og Embederne vare Hædersposter, men endog tilsidst tilfaldt Borgerne efter Lodkastning. Naar

---

*) Under mit Ophold der saa jeg saaledes til Exempel i en Avis en meget skarp Artikel, rettet mod Landmændene, idet der blev paastaet, at disse for at udvinde mest mulig Smør og Ost ikke lod Børnene faa den fornødne Melk og Melkemad.

jeg forundret spurgte, hvorledes det kunde gaa til, om da ikke mange Familiefædre, i Tilfælde at de ikke gjenvalgte, nedsank i reen Misére, og om da Velværet i de private Familier var saa stort og almindelig udbredt, at Indtægten ved Embedet ikke gjorde dem saa meget fra eller til, saa var det almindelige Svar, at saa var gjerne Tilfældet, at der i alle lidt bedre Familier altid fandtes nogen Privatformue; ellers bestemtes sjelden Sønnerne for den studerende Bane. Denne er derfor ikke saa søgt som almindelig i Europa, og unge Mænd, som due Noget, gaa heller ind i Geschäftsverdenen, end til Universitetet, ligesom selve Schweizer-studerterne gjerne skildres som tørre og philistrøse i Sammenligning med de mere idealistisk og æsthetisk anlagte tyske Studenter.

Der blev mig, som et af de mange Exempler paa man maa vel kalde det uanstændig Gnieragtighed fra Communernes Side fortalt om en Gemeinde i Zürich, hvor man for at slippe fra det med liden Løn til Præsten, (som Menigheden selv kalder), besluttede at give ham Ret til at holde Wirthschaft, hvorved han kunde skaffe sig en Nebenindtægt (hvis han da var en munter Fyr, som kunde deltage i en Spas et desipere in loco).

Ganske vist er, som oftere bemærket, Ekonomien langt fornuftigere end i Norge. Bestræbelsen for at lægge Noget tilside bliver betragtet ligesom en af Menneskets Hovedpligter, og den gennem mange Slægtled opsparede og forøgede Formue bevares med en sand Pietetsfølelse, saaledes at det at leve op arvede Midler og efterlade Börnene paa bar Bakke næsten stemples af Opinionen som en uhæderlig Handling;*) men naar Forfatteren af

*) En norsk Familiefader med middels Indtægter og en stor Børneflokk vil af den Grund og have vanskeligt for at lægge Noget tilside, at Børnenes Skolegang er meget kostbar, især sammenlignet med Schweiz, Sverige, og Nord-

Skriftet „om Skolevæsenet, især det lavere i de østlige Schweizercantoner“ som til Efterligning fortæller, at i Schweiz Embedsfamilier kun sjelden holde Tjenestetyende og at Kone og voxne eller halvvoxne Døtre selv besørge den ringeste Husgjerning, da kan hertil bl. A. bemerkes, at vort Klima dog er langt strengere og Vinteren længere end i Schweiz (kan man saaledes engang tænke sig Familiemødre, som have nydt ikke den ofte for vore Forhold altfor forfinede Opdragelse, men endog blot en almindelig jevn tarvelig Opfostrelse, selv skure sine Gulve og Trapper i 10 à 20 Graders Kulde?). — Tillige maa man lægge vel Mærke til, at Livet er langt lettere i mange Henseender f. Ex. med Hensyn til Indkjøb af Alt, som hører til at føre et Hus, og at et Tyende der i Almindelighed er dobbelt saa dygtigt, som et norskt. En yderligere Indshrækning af Embedsstandens Lønninger hos os vilde være det Samme, som at dømme den til Caelibat. — Heller ikke tror jeg, at den Generation af Kvinder, som nu voxer op i de høiere Schweizerskoler og der faa en stærk theoretisk Udvikling, en mere beriget Aand og høiere Interesser, ville komme til at ligne de gamle Schweizerske Familiemødre, hos hvem huslig og økonomisk Sands er vel stærkt udpræget; neppe ville de og under det stillesiddende boglige Liv faa sine Mødres physiske Kræfter til at paatage sig den tungeste huslige Gjerning. Er Livet hos os engang dyrere (Sukker, Kaffe, The, Tobak, Vin rammes ikke i Schweiz af saadan Beskatning som her, Communeskatterne ere og lavere, og Fattigskat mange Steder neppe engang udlig-net) maa man og lønne Embedsmændene bedre; kunne vore Statsekonomer gjøre Livet billigere, saa kan man

---

America, hvor Staten anser sig forpligtet til at skaffe Ungdommen Undervisning enten gratis eller for yderst lav Betaling.

og have sine Embedsmænd billigere; men at begynde fra den modsatte Kant vilde være uretfærdigt og i mange Henseender farligt.

Naar man ligeledes hører, at det bliver mere og mere sjældent, at en Schweizer aabner sit Hus for at se Venner og Bekjendte hos sig, men at det bliver mere og mere almindeligt, (til stor Bekymring for de gamle Schweizerpatrioter) at Mændene tilbringe hver Aften og ofte en Tid midt paa Dagen paa en af de mange Wirthschaften (i den lille By Zürich sagdes der at være 360 saadanne) med at spille Kort og vrøvle Politik under stadige Libationer og Tobaksrøg, eller i al Fald ere Medlemmer af mange Vereine, som optage de fleste Aftener, kan man vide, hvad der bliver af det forædlende Familieliv.

Den Udvikling, som Forholdene nu tage i Schweiz, er desuden i høi Grad betænkelig, og ikke maa man tro, det er den, som i det Meste end sige i Et og Alt bør efterlignes. Den nuværende Tilstand, Produkt af tidligere Forhold, tidligere Religiøsitet og gammel Sædelighed, maa i høi Grad kaldes tiltalende? men et stort Spørgsmaal er det, hvordan det i de nærmest kommende Generationer vil seet ud, naar det gamle, strenge Familieliv viger Plads for Wirthschaftslebenet, naar den alvorlige christelige Aand, som har udmærket Schweiz fra Zwinglis og Calvins Dage, fra alle Hold bekjæmpes af Fritænkeriets med hvert Aar voxende Phalanx. I det Hele synes den nu raadende Aand, der kunde betegnes som en intelligent Industrialisme, ikke at varsle godt for Nationalcharacterens fremtidige Udvikling, og paa dette Gebet har Skolen vistnok allerede udfoldet en ikke blot heldbringende Virksomhed. Folkeskolelærerne ere nemlig ved de rationalistiske Seminarier i Zürich og Bern sterkt paavirkede af „den nye Retning“, der, som bekjendt, benægter Christi Guddommelighed.

og vil borttage alt Overnaturligt af Chrisendommen,*) og man maa med Gru tænke paa Virkningerne af saaledes sindede Læreres Undervisning paa Børnenes Gemytter. I Bern vare disse Spørgsmaal de stærkest fremtrædende og flere af det theologiske Fakultet heldede til „den nye Retning“, Der er overhovedet Intet, som maa slaa en Fremmed mere, end det almindelig udbredte Fritænkeri, der naturlig end mere vil tiltage, naar Folkeskolerne fyldes med den samme Aand, og naar Naturfagene faa en større Plads i den første forberedende Undervisning, end Christendommens Lære. I Genf, Calvins gamle Stad, traadte det djærvelig frem; denne By er paa de sidste 20 Aar meget forandret; Catholikerne ere endog blevne talrigere, end Protestanterne, væsentlig ved stærk Indflytning fra Frankrige; og denne nye, radicale Befolkning er for de gamle Genferfamilier en Kilde til megen Bekymring. I en liden By, Carouges, i Canton Genf, læstes med store Bogstaver udenfor en betragtelig Bygning „imprimerie rationale“, og her trykkedes og herfra udbredtes af et i dette Øiemed stiftet Selskab rationalistiske og tildels endog atheistiske Skrifter,**)

Denne Digression for at vise, at ikke Alt i Schweiz heller er bare vel og mønsterværdigt og for at vække

---

*) I en af de største Menigheder i Kanton Zürich indkaldtes en Præst, som tilhørte denne nyere Retning; Følgen blev, at Kirken ofte stod tom; de gamle Orthodoxe vilde ikke høre ham, og den nyere Retnings Folk yndede i det Hele ikke Prædikener.

***) Ret betegnende for Aandernes Stemning var og en liden Episode ved første Møde af den til at reformere Forfatningen i Zürich indkaldte Forsamling. Flere Medlemmer foreslog, at den sædvanlige Bøn ved hvert Mødes Aabning skulde bortfalde; „i vore Dage hed det“, var Løset: „forsk og arbeid“, ikke: „bed og arbeid“.

Betænkkeligheder hos vore „Fremskridtsmænd“ mod paa Skolen at give Naturfagene en altfor dominerende Stilling og navnlig mod altfor meget at verdsliggjøre Seminaristernes Fordannelse for deres senere Virksomhed. Jeg mener altsaa, at det kan være tvivlsomt, om Fremtidens Schweiz vil fremvise det samme Billede af et oplyst og lykkeligt Folk, som det nuværende Schweiz, og om det navnlig siden 1860 organiserede Skolevæsen vil bære saa gode Frugter for alt det Andet og Høiere hos et Folk, det, som ikke udelukkende sigter til at forhøie det materielle Velvære. Thi det kan man være vis paa, at, bliver der Tilbagegang i religiøs og moralsk Dannelse, vil snart og Decadencen ramme den materielle Udvikling.

Saasandt Mennesket staar over Dyret og altsaa end mere over den livløse Natur, vil Kjendskab til Mennesket og dets Historie, til Menneskeaaendens Udvikling, til hvad man kan kalde den aandelige Virkelighed være af en mere forædlende Indflydelse, end Kjendskabet til Naturen og dens Love. Dette Sidste frembyder naurligvis og stor Interesse; men allerede det Første kræver saa megen Tid, at der især i Folkeskolen ikke bør indrømmes den anden Retning for stor en Plads.*)

Skolevæsenet i Kanton Zürich,

der er taget til Mønster i de fleste Kantoner, som i den sidste Tid have reformeret Skolevæsenet, fik sin nuvæ-

---

*) Bekjendt er Socrates's Svar, da man spurgte ham, hvorfor han ikke dyrkede Physiken (Naturvidenskaben); han indrømmade, at det og havde sin Interesse, men at det uudgrundelige Væsen, som kaldes Menneske og dets Skjæbne gjennem Tiderne, lagde Beslag paa al hans Tid.

rende Ordning ved den i 1860 foretagne Skolereform, der altsaa endnu er af for ny Datum, til at man kan dømme om dens Frugter. Det karakteristiske ved denne bestaar væsentlig i den organiserede Folkeskole; (Almueskolen, som en særegen Gren af Skolevæsenet under Geistlighedens Formynderskab, eksisterer altsaa ikke længer) og for det Andet deri, at alt Undervisningsvæsen, høiere som lavere, er offentligt, er en Statssag, ja betragtes som et af Statens vigtigste Øiemed. Noget af det mest Slaaende ved Ordningen her, er ogsaa, at selv Pigeskolerne ere indordnede i det offentlige Undervisningsværk. Privatskoler ere ikke forbudne; men det siger sig selv, at de ikke kunne bestaa, hvor de høieste Skolepenge dreie sig om 30 frcs. om Aaret (hvilke man maa betale, selv om man lader sine Børn undervise privat), og Schweizeren er for god Ekonom til at foretrække en dyrere Privatskole for Statsskolen, der desuden bliver saa effektivt controlleret, og hvorfra den Lærer, som ikke er skikket for sit Kald, saa let kan fjernes. Ethvert Barn, Gut og Pige (i særskilte Skoler) søger altsaa fra det fyldte 6te til det fyldte 12te Aar Folkeskolen; Millionærens og Arbejderens Barn sidder paa den samme Bænk. Der er ikke at se nogen synderlig Forskjel i Klædedragten, heller ikke i Udstyret med Skolesager, da disse leveres for meget lav Pris af Skolen. Hos os, hvor den arbejdende Klasses Livsvilkaar og sociale Opdragelse i det Hele ikke kan taale nogen Sammenligning med Schweizerarbejderens, vil det vist vare længe, førend man kan skride til lignende Ordning. En væsentlig Betingelse for den store sociale Lighed er naturlig og en ikke altfor stor Ulighed i Kaar, og det almindelige Velvære, som findes her i Kanton Zürich, vil ikke paa lang, lang Tid, om nogen-sinde, spredes udover vort Land. De 3 første Klasser kaldes Primarskole eller Elementarskole, Skoletrinet

fra 9—12 Aars Alderen kaldes Realskole. Undervisningen paa Folkeskolen udbreder sig ikke over mange Fag; men man gaar grundig tilbunds i de faa. Intet fremmed Sprog bliver her paabegyndt; men Tilegnelsen af det tydske Sprog volder meget Arbeide*). Schweizerdialekten er nemlig langt mere afvigende fra Tydsk, end man almindelig tror; for en Fremmed vil det, hvor godt han end kan Tydsk, være meget vanskeligt at forstaa 2 Schweizere, som tale sammen i Dialekten; og det gjør alle, selv Folk af de dannede Klasser i Byerne, i det Private, medens Tydsk saagodtsom udelukkende bruges i Kirken, Retten og Skolen og ellers ved officielle Leiligheder og i Skrift.

For Børnene er det altsaa næsten at betragte som et fremmed Sprog, da de i sit Hjem blot høre Dialekten og sig imellem og ofte med Lærerne paa Folkeskolen tale denne. I Forbigaaende kan jeg ikke undlade at gjøre opmærksom paa, at der i Schweiz, hvor Opfordringen dertil i flere Henseender er større end hos os, ikke kjendes noget til et Maalstræv i Retning af at hæve Dialekten til det dominerende Kultursprog (nu og da komme idylliske Skildringer af Bondelivet ud paa Folkemaalet og Vittighedsbladet benytter det som oftest). Jeg bragte hyppig dette Spørgsmaal paa Bane i Samtaler med Schweizere; men de havde aldeles ikke Øre for mine Bemærkninger i den Retning. De kunde nok se Ulemperne ved det nuværende Forhold; men de fandt disse mere end opveiede ved at tilhøre den store tydske Literaturkreds, det mægtige, gamle Cultursamfund.

---

*) Man har paastaet, at Schweiziske Almuesbørn vare mere udviklede end tydske i samme Alder paa Grund af den Vanskelighed, de første have at overvinde ved at lære Tydsk. Ganske den samme Bemærkning har og været gjort om danske og norske Almuesbørn.

Historie og Geografi, samt Naturbeskrivelse og Naturlære foredrages ikke efter særegne Lærebøger, men historisk, geografisk og naturvidenskabeligt Stof meddeles i Læsebogen; dette Stof udfyldes da videre ved mundtlig Fremstilling af Læreren, der selv paa Seminarierne have erholdt en langt videre gaaende Uddannelse, end vore Seminarister. Man tænke sig blot, at de i Fransk, Historie, Geografi, tysk Litteraturhistorie og i nøiagtigt Studium af de tyske Classikere (med tilhørende æsthetisk Apparat) samt Instrumentalmusik faa en grundig Undervisning, og at Opholdet ved Seminarierne varer fulde 4 Aar, og at de ved sin Indtrædelse der have ganske gode Forkundskaber. Før altsaa vore Seminarier faa en anden Indretning, kan der ikke være Tale om Folkeskolen efter Zürichermonstret.

Paa Regning lægges megen Vægt, især paa Hovedregning, og det er ikke for Ingenting, det heder, at Schweizere og Jøder ere de bedste Regnemestere og forstaa at tjene Penge paa Forretninger, der bringe Andre Tab; jeg skulde tro, at det saakaldte metriske System, som er indført i Schweiz, foruden de andre Fordele ogsaa medfører den at gjøre Regning til et lettere Fag for Børnene; vist er det, at selv 9 Aars Børn havde en paafaldende Færdighed heri. I Tegning gives og en bedre og fuldstændigere Undervisning, end hos os. Hvis Klasselæreren ikke kan give Veiledning i Tegning og Sang, maa han paa egen Bekostning holde en Lærer i sit Sted. Klasselærersystemet (ikke brugt paa Gymnasiet og Industriskolen) anvendes saaledes, at en Lærer ofte følger eet og samme Kuld enten Elementærskolen eller Realskolen helt frem. Disciplinen er strengere end hos os, (om end ikke som i de preussiske Statsskoler) ligesom Børneopdragelsen i det Hele i Tydskland er omhyggeligere og anvender mere Tvang, end almindeligt er hos os (og i Danmark) — og For-

nøielser er der ikke meget for Schweitzerbørn at gjøre Regning paa. Overhovedet er det især ved Betragtning af Folkeskolen, at en Nordmand vil føle, hvor langt Schweizerne ere forud for os i Udvikling. De universitetsdannede Folk staa vistnok hos os, hvor Pluraliteten af de Studerende skyde Gjenvei gjennem kortere private Curser, gjennemsnitlig taget tilbage for den altid med solide Skolekundskaber udstyrede Schweizerstudent; men i endnu høiere Grad gjælder dette Folkedannelsen, hvis Niveau (her tænkes ikke paa de katholske Cantoner) ligger ikke lidet høiere, end man paa Forhaand skulde tro.

Secundærskoler. Ergängungsschulen. Kantonskolen.

Ved det fyldte 12te Aar foregaar nu Adskillelsen mellem Eleverne, der hidtil have nydt samme Undervisning. De, som bestemmes for det borgerlige Livs Stillinger, og hvis Forældre kunne undvære Børnenes Hjælp under disses fuldstændige Videredannelse ved en i sig afsluttet Skoleart, som ikke sigter til og munder ud i en høiere Undervisningsanstalt, men hvorfra naturligvis Overgang kan ske til høiere Skoler (saaledes fra Secundærskoler udenfor Byen Zürich til høiere Klasser paa Kantonskolen), besøge da de saakaldte Secundarskoler, der ere saaledes indrettede, at hvert Aarskurs (hvoraf der er tre) danner et Hele i en passende Begrændsning; ogsaa kan Districtskoleraadet anordne et fjerde Aarskurs. Af disse Skoler gives en i hvert Skoledistrict; synker Elevantallet til 8, maa Skolen nedlægges. Skolepengene ere 24 frs. (omtrent 4 Spd.) aarlig og af disse erholder Lærerne 8 frs. for hver Elev; af Fripladse skal der være een for hver 8de Elev. Secundarskolekassen dannes 1) af Cantonens aarlige Bidrag (1050 frs. til hver Secundarskole, hvoraf der

gives 50 i den lille Kanton Zürich med sine 300,000 Indvaanere). 2) af Skolepenge og Absentsbøder. 3) af Renterne af de for disse Skoler bestemte Fonds. 4) af frivillige Bidrag af Communerne eller enkelte Skolevenner. 5) af udlignede Communebidrag. — Undervisningsgjenstandene i disse Borgerskoler ere a) Religion og Morallære. NB. Undervisningen meddeles af Præsten i Districtet mod særlig Godtgjørelse. b) Tydsk, c) Fransk, d) Arithmetik, e) Geometri i Forbindelse med praktiske Øvelser, f) Geographi, g) Historie og Fædrelandets Statsindretninger, h) Naturkundskab med særligt Hensyn til Jordbrug og Haandværk, i) Sang, Tegning, Skjønsskrift og Gymnastik. Lignende Secundarskoler (Tochterschulen) gives og for Pigebørn. — Lærerne ved disse Skoler ere og i Almindelighed udgaaede fra Skolelærer-Seminariet.

Man maa imidlertid ikke tro, at det er overladt Communerne at arrangere sig med disse Skoler, som de ville; disse ere og underkastede en meget virksom Control fra Statsstyrelsens Side. Opdragelsesraadet, som har med hele Cantonens Undervisningsvæsen og bestaar af 7 Medlemmer, heri iberegnet Undervisningsdirektøren, der er Medlem af den paa 4 Aar valgte Cantonalregjering, giver og for disse Skoler de mest detaillerede Forskrifter angaaende Fordelingen og Begrænsningen af Lærefagene paa de 3 Aarskurser; det opstiller den almindelige Læreplan og bestemmer de i Secundarskolerne obligatoriske Læremidler. — Disse Secundarskoler ere af stor Betydning for at uddanne hele den lavere Middelstand og have tildraget sig navnlig flere fremmede Regjeringers Opmærksomhed. Saaledes traf jeg i Zürich en fransk og en finsk Udsending, begge med det specielle Hverv at studere Secundarskolen.

Ergängungsschulen.

Da Skolepligten strækker sig fra fyldte 6te til 16de Aar, maa og de Børn, hvis Forældre ikke ganske kunne undvære deres Bidrag ved Arbeide til Familiens Underhold, i det Mindste besøge den saakaldte Ergängungsschule (Udfyldningsskolen) fra 12te til fyldte 15de. Her er gjerne Undervisningen blot 8 Timer om Ugen, i Almindelighed fordelte paa 2 Formiddage (desuden maa alle Børn, hvilken Skole de end tilhøre, een Time om Ugen indfinde sig i Syngeskolen, blandt Andet for at indøves i Koralsang). — Denne Skole er indrettet for dog at vedligeholde og i enkelte Ting føre lidt videre de i Folkeskolen meddelte Kundskaber. Desuden maa Pigerne baade Primar- og Realskolepiger og de fra Ergängungsskolen (saamt de fra Secundarskolen, efter eget Valg) besøge den saakaldte Arbeidsskole (Haandgjerningsskole), hvoraf der er een i hver Skolekreds. Denne indbefatter Strikning, Syning, Lapning og Forfærdigelse af nye simple Klædningsstykker; man vogter strængt paa, at de vænne sig til Orden, Renlighed og husholderisk Sands; før det fyldte 12te Aar maa de endnu ikke befatte sig med Kunstarbeide.

Kantonskolen.

I umiddelbar Tilslutning til Folkeskolen er der for den hele Kanton indrettet en Kantonskole. Dog gives et Latingymnasium i Winterthur*). Denne har 2 Afdelinger, 1 for hver af de to Hovedretninger i den høiere Dannelselse, Gymnasiet og Industriskolen, hvoraf det

---

*) 2 Gange om Ugen kommer Rektoren ved denne Skole ind med Jernbanen til Zürich og holder latinske Forelæsninger ved Universitetet. Den anden Docent i Latin ved Universitetet er Overlærer ved Latingymnasiet. Saaledes sparer Universitetet 2 Gager!

første udmunder i Universitetet, den sidste i Polyteknikum (det store schweiziske for alle Kantoners fælles Regning underholdte; noget Bundesuniversitet har man som bekjendt endnu ikke faaet).

a) Gymnasiet.

Dettes Maal er hovedsagelig ved Hjælp af de klassiske Studier at lægge Grunden til Elevernes videnskabelige Dannelse og specielt at skaffe dem de fornødne Forkundskaber til at kunne studere videre ved Universitetet, hvor Fagstudierne strax paabegyndes uden nogen foreløbig Examen, svarende til vor anden Examen.

Gymnasiet har 2 Afdelinger 1) det lavere og 2) det høiere Gymnasium, hiint med 4, dette med 2½ Aarskurser. Den, der kommer ind paa Gymnasiet ved de normerede 12 Aars Alder, kan altsaa 18½ Aar gammel paabegynde Fagstudiet. I det lavere Gymnasium ere Fagene følgende: 1) Religion, 2) Tydsk, 3) Latin, 4) Græsk (obligatorisk for Alle), 5) Fransk, 6) Historie, 7) Geografi, 8) Naturlære, 9) Mathematik (praktisk Regning indbefattet), 10) Skrivning og Tegning, 11) Sang, 12) Turn- og Vaabenøvelser. Skolepengene ere 30 frs. (noget over 5 Spd.) om Aaret.

Det høiere Gymnasium har følgende Fag: Religion, Tydsk, Latin, Græsk (ikke obligatorisk; men af 94 Elever i Overgymnasiet var det blot 3, som efter eget Ønske vare fritagne; Faget er ei obligatorisk af Hensyn til dem, der fra Secundarskoler paa Landet, hvor der ikke har været Anledning til at læse Græsk, gaa lige ind i Overgymnasiet), Fransk, Hebraisk, Historie, Mathematik, Naturvidenskaber, philosophisk Propædantik, Sang, Turn- og Vaabenøvelser. Man ser saaledes for en Del vore Andenexamensfag allerede optagne paa Skolen, hvorved Studietiden ved Universitetet forkortes; selv Medicinerne bruge saaledes sjelden mere, end 4 à 5 Aar. Eleverne af den annekterede Industriskole kunne

under visse reglementariske Indskrænkninger deltage i Undervisningen i enkelte Fag, som Auscultanter. Skolepengene ere her 24 frs. Af Sundhedshensyn eller andre individuelle Grunde kunne Disciple stedse eller for kortere Tid dispenseres fra enkelte Fag.

b) Industriskolen.

Ligesom Gymnasiet udmunder i Universitetet, saaledes er Industriskolen væsentlig at betragte som Forskole til det eidgenössiske Polyteknikum, som har sit Sæde i Zürich. Det er ogsaa indrettet paa at uddanne Kjøbmænd, Fabrikanter og Forretningsfolk i det Hele.

1) Den lavere Industriskole har blot obligatoriske Fag, nemlig Religion, Tydsk, Fransk, Historie, Geographi, Naturhistorie og Naturlære, Mathematik, praktisk Regning, geometrisk Tegning, Frihaandstegning, Skrivning, Sang, Turn- og Vaabenøvelser. Den er beregnet paa 3 Aarskurser. Skolepengene ere ogsaa her blot 30 frs.

2) Den høiere Industriskole. Her er Fagene Religion, Tydsk, Fransk, Engelsk, Italiensk, Historie, Geographi, theoretisk Mathematik, anvendt Mathematik og mekanisk Teknologi, geometrisk og teknisk Tegning, Naturhistorie, Physik, Chemi og chemisk Teknologi, Kjøbmandsfagene, fri Haandtegning, Kolligraphi, Sang, Turn- og Vaabenøvelser. Opholdet i denne Skole er beregnet paa $2\frac{1}{2}$ Aar. Fagene synes her at være overvældende mange, men de ere ikke tvungne og Rector anordner Aarskurset for Enhver, afpasset efter hans Fremtidsbestemmelse, dog med et passende Udvalg af andre Fag som Modvegt mod et ensidigt Fagstudium. De Elever, som have Mellemtimer, skulle dog beskæftiges i Skolelocalet paa hensigtsmæssig Maade. Hertil er bevilget 1200 frs. I den høiere Industriskole kan der og gives Anusculntanter Adgang, der blot besøge enkelte Undervisningstimer.

Skolepengene ere de høieste, jeg har hørt nævne i Schweiz, dog lave efter vore Begreber, nemlig 10 à 12

Spd. om Aaret. Dog betales endnu 10 Spd. om Aaret af dem, som arbeide i det chemiske Laboratorium. Det var mig paafaldende at høre Rectoren ved Industriskolen klage over, at Disciplinen var vanskelig at haandhæve; han ytrede forfuldt Alvor, at han skulde ønske at faa noget Latin optaget, som tvunget Fag, med sin gamle stø Methode og disciplinerende Magt. Den samme Mand, som man her hos os altsaa vilde tænke sig, var Modstander af de klassiske Fag, blev meget entrüstet, da jeg under en Samtale med ham slog paa, om ikke Græskens Time til at udmønstres af Skolen var kommen. Det er jo ogsaa blot Snæverhed at antage, at ikke en Realist skulde kunne skatte de humanistiske Fag, og en Humanist Naturvidenskaberne; det er jo vistnok lettere, hvor de to Retninger ikke ere concurrerende Linier, der begge føre til Universitetet, men hvor, som oftere bemærket, Gymnasiet fører til Universitetet, Industriskolen til Polyteknikum. Af Detailbestemmelser, vedkommende begge Afdelinger kan mærkes Følgende. Naar en Klasse bestaar af flere end 40 Elever (Auscultanterne medregnet) skalden deles. I de højere Klasser kan i Sprogene Deling allerede indtræde, naar der er mere end 25 Elever. I Landmaaling og i Arbejderne i det chemiske Laboratorium ere Klasserne delte i Partier.

Som man vil have bemærket, er hverken Gothisk eller Oldhøitydsk optagne som Skolefag.

Hvad Lærernes Stilling angaar, afviger den adskiligt fra deres Stilling hos os; dette hænger sammen med de schweiziske Embedsmænds Stilling i det Hele, som forhen er omtalt. I Zürich have de imidlertid Ret til Pension efter et vist Antal Tjenestear, og her holdes ikke nyt Valg hvert 6te Aar, dog vælges Rectorer og Prorectorer kun paa 2 Aar, men med Ret til Gjenvalg. Enhver definitivt ansat Lærer (de kaldes alle Overlærere) er forpligtet til at antage det paa ham faldne Valg som Rector. En anden Egenhed ved Skoleem-

bedsmændenes Stilling her er ogsaa, at de først kun blive provisorisk ansatte og derpaa, naar de have vist sig sin Plads voxne, ansættes definitivt. Varer Provisoriet paa Grund af specielle Forhold ved en Skole længe, blive de provisoriske Aar medregnede ved Bestemmelsen af Pension. Lærernes Lønninger beregnes ved Kantonskolen efter 150—170 frcs. om Aaret pr. ugentlig Time; desuden have Lærerne Andel i det Halve af Skolepengenes Beløb alt efter Antallet af de givne Timer. Lærerne i Latin og Græsk i Overgymnasiet (det Samme var tildels Forholdet i Bern) have ikke mange Undervisningstimer, men ere tillige, som før omtalt, eller rettere kunne være Docenter i klassisk Philologi. Foruden Opdragelsesraadet er der og stadig i Virksomhed en Opsigtskommission; det økonomiske Velvære her kan tillade Folk at ofre saamegen Tid paa ulønnede Hverv, ligesom Oplysningen hos Middelklassen er langt høiere end hos os, saa at man med en Tryghed, man vil savne hos os, kan lægge saadan Myndighed i Ombudsmændenes Haand. Den Interesse, hvormed Skolevæsenet omfattes vil man forgjæves lede efter hos os; det betragtes som en Fornøielse at være Censor ved Skole-examina, medens der hos os ved offentlige Examina kun sjelden indfinder sig en Tilhører.

Jeg har allerede ved tidligere Leilighed gjort opmærksom paa, at det forekom mig, at den studerende Skoleungdom visselig led under Overbebyrdelse; baade i Bern og Zürich var det paafaldende at se, hvormange Disciple i de øverste Klasser der var, som allerede brugte Brillen og saa overanstrengte ud, og saavel Rectoren i Zürich, som i Bern var enig med mig i, at Arbeidskravet havde naaet sit Maximum. Nu skal man bemærke, at de blot have eet levende Sprog og ikke sit eget middelalderlige Sprog, som Examensfag i Skolen; men saa forlanger man rigtignok Mere i Latin og Græsk, end hos os.

Den offentlige Examen i Christiania Kathedralskole tager i indeværende Aar sin Begyndelse Fredag den 25de Juni og afholdes overensstemmende med hosføiede Tabel.

Onsdag den 7de Juli Kl. 12 Middag og Fredag den 9de Juli Kl. 9 Formiddag holdes Prøve over de til Optagelse Indmeldte.

Lørdag den 10de Juli Kl. 11 Formiddag udleveres Charactersedlerne.

Derefter indtræde Sommerferien, som vedvare indtil Lørdag den 7de August inclusive.

Samtlige Disciple møde atter paa Skolen Mandag den 9de August Kl. 12 Middag.

Disciplenes Forældre og Foresatte samt enhver Anden, som maatte interessere sig for Skolen og dens Ungdom, indbydes herved til at bære Examens mundtlige Deel med sin Nærværelse.

Christiania den 9de Juni 1869.

F. L. Vibe.

Examen

i Juni og

Dage.	Formiddag.	Eftermiddag.
Fredag d. 25de Juni.	7 Kl. } 6 — } 5 — } 4 — a og b } Latinsk Stil. 3 — } 2 — Regning. Dørum. 1 — Religion. Vogt.	6 Kl. } 5 — } Sang. Behrens. 4 — }
Lørdag d. 26de Juni.	7 Kl. } 6 — } 5 — } 4 — a og b } Norsk Stil. 3 — } 2 — Religion Vogt. 1 — Regning Dørum.	7 og 6 Kl. Engelsk Johanssen.
Mandag d. 28de Juni.	7 Kl. } 6 — } Latinsk Oversætt. 5 — Latin Schreiner. 4 — a Fransk Vogt. 3 — a Græsk Brock. 2 — Geografi Petersen. 1 — Geografi Schönheyder.	4 Kl. b Fransk Schönheyder. 3 — b Græsk Brock.
Tirsdag d. 29de Juni.	7 Kl. a Græsk Rektor. 7 — b Mathem. Dørum. 6 — a Latin Løkke. 5 — Hist. & Geog. Petersen. 4 — a Græsk Brock. 4 — b Græsk Schönheyder. 3 — Religion Vogt. 2 — Tydsk Johanssen.	
Onsdag d. 30te Juni.	7 Kl. a Mathem. Dørum. 7 — b Græsk Rektor. 6 — b Latin Løkke. 4 — a Religion Vogt. 3 — Tydsk Johanssen. 2 — Historie Brock.	4 Kl. b Religion Vogt.
Torsdag d. 1ste Juli.	7 Kl. a Latin Løkke. 6 — a Mathem. Dørum. 5 — Religion Vogt. 4 — a Hist. & Geog. Petersen. 3 — a Latin Schreiner & Ottesen. 1 — Historie Brock.	7 Kl. b Latin Løkke. 6 — b Mathem. Dørum. 4 — b Hist. & Geog. Petersen. 3 — b Latin Schreiner & Ottesen.

Examen begynder hver Formiddag

s-Tabel

li 1869.

Dage.	Formiddag.	Eftermiddag.
fredag 2 Juli.	7 Kl. Fransk. Vogt. 6 — Tydsk. Løkke. 5 — Tydsk Johanssen. 4 — a Latin Schreiner. 4 — b Tydsk Schönheyder. 3 — Mathem. Dørum. 1 — Norsk Ottesen.	6 og 5 Kl. } Kl. 4 4 og 3 — } Gymnastik — 4½ 2 og 1 — } Sylow. — 5
lørdag 3die Juli.	7 Kl. Tydsk Løkke. 6 — Græsk Rektor. 5 — Fransk Vogt. 4 — a Mathem. Dørum. 3 — Hist. & Geog. Petersen. 2 — a Norsk Knudsen.	
søndag 5te Juli.	7 Kl. a Hist. & Geog. Petersen. 6 — Fransk Vogt. 5 — a Græsk Brock og Rekt. 4 — b Mathem. Dørum. 2 — b Norsk Knudsen. 1 — Latin Ottesen.	
mandag 6te Juli.	7 Kl. b Hist. & Geog. Petersen. 6 — Religion Vogt. 5 — b Græsk Brock og Rekt. 4 — a Tydsk Johanssen. 4 — b Latin Schönheyder. 3 — a Norsk Knudsen.	
onsdag 7de Juli.	7 Kl. Religion Vogt. 6 — Hist. og Geog. Petersen. 5 — Mathem. Dørum. 3 — b Norsk Knudsen. 2 — Latin Ottesen.	

g Kl. 9, hver Eftermiddag Kl. 4.

OVERSÆTTELSE

AF

C. SALLUSTI CRISPI

DE CONJURATIONE CATILINÆ LIBER.

INDBYDELSESSKRIFT TIL DEN OFFENTLIGE EXAMEN

1869 VED CHRISTIANIA CATHEDRALSKOLE.

AF

H. W. OTTESEN,

ADJUNCT.

CHRISTIANIA.

DET STEENSKE BOGTRYKKERI.

1869.

LIBRARY OF CONGRESS

0 003 096 786 0

